

4:09

DECEMBER 2009 24. ÅRGANG

DET FRIE FORSKNINGSRÅD | KULTUR OG KOMMUNIKATION

magasinet **Humaniora**

Cowboybukser
Bedrag
Klima

4:09

INDHOLD

- 4** **Da vi alle blev cowboys** Af Steen Bruun Jensen
I 70'erne fik danske drenge og mænd i gennemsnit to par cowboybukser om året. Hvis man er interesseret i amerikaniseringsprocesser, er cowboybukse-fænomenet et godt sted at starte.
- 10** **Hvad vil vi respekteres for?** Af Søren Harnow Klausen
Kan man vænne sig til tanken om "brugerdrevet fri forskning"? Forskerne ved uden tvivl bedst selv hvordan der skal forskes, men ikke nødvendigvis hvad der skal forskes i. Den humanistiske forskning bør gå foran i bestræbelserne på at udvikle og efterprøve modeller for et forbedret forhold mellem forskning og samfund.
- 14** **Det Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikations efterårsuddeling 2009**
- 15** **Bevillinger**
- 24** **Kan en løgn ses?** Af Steen Bruun Jensen
En troværdig løgnedetektor lader stadig vente på sig.
- 26** **Har vi et ansvar over for kommende generationer og folk i fjerne lande?**
Af Morten Dige
Hvor langt rækker vores ansvar, og hvad kræver det af os?
- 30** **Er der brug for en kødskat?** Af Klemens Kappel
Red klimaet - spis en porre. Et essay om fødevarer, etik og klima.
- 34** **Klimaforandringer og hverdagsliv** Af Anne Grethe J. Pedersen og Inger Lassen
På virksomhederne i Frederikshavn Kommune tales der ofte om klimaspørgsmål. Men noget tyder på, at der er et stykke vej igen, før viljen til klimavenlig adfærd indfinder sig hos den enkelte og omsættes i handling.
- 38** **McCarthy og klimakatastrofen** Af Isak Winkel Holm
Diskussionen af den kommende tids klimakatastrofer handler næsten udelukkende om naturvidenskabelige fakta, mens der er mere beskedent interesse for hvilke konsekvenser, de voldsomme klimaforandringer vil få for de menneskelige samfund.
- 42** **Publikationer**
- 43** **Kort nyt**
- 44** **Leder**

magasinet **Humaniora**

Magasinet Humaniora udgives af Det Frie Forskningsråd/Kultur og Kommunikation. Rådet støtter ny forskning og rådgiver offentlige myndigheder om humanistisk forskning i Danmark. FKK er et af de fem faglige forskningsråd under Det Frie Forskningsråd, der sekretariatsbetjenes af Forsknings- og Innovationsstyrelsen.

Magasinet Humaniora udkommer fire gange om året. Næste nummer i marts 2010.

Redaktionens adresse

Magasinet Humaniora
Det Frie Forskningsråd/
Kultur og Kommunikation
Forsknings- og Innovationsstyrelsen
Bredgade 40
1260 København K

Ansvarshavende redaktør

Steen Bruun Jensen
Telefon: 35 44 63 64
E-mail: sbj@fi.dk

Abonnement

Henvendelse til redaktøren
Pris: 150,- kr. for private og
200,- kr. for institutioner.

Dette og tidligere numre
kan læses på www.fi.dk/fkk

Grafisk design Marianne Dunker-Jensen

Tryk Innographic
Trykt på svanemærket papir

Oplag 1100

ISSN 0903-2401

ISSN 1904-1357 (online)

I forrige nummer af Magasinet Humaniora præsenterede Karen Siune en undersøgelse, der blandt andet viste, at humaniora hverken tillægges en høj grad af videnskabelighed eller en høj grad af samfundsmæssig nytteværdi blandt befolkning og politikere.

Uanset om det er retfærdigt eller ej, er det noget, man må forholde sig til. I dette nummer skriver Søren Harnow Klausen, at selvom der ikke ligefrem er anledning til panik, så peger undersøgelsen på nogle væsentlige problemer, der kalder på handling fra det humanistiske forskersamfund.

Han har tre forslag til handling, hvoraf det ene nok vil opfattes som kontroversielt i forskersamfundet. Forslaget går ud på at give befolkningen mere indflydelse på de overordnede prioriteringer i forskningen:

“Det kan lyde kættersk og selvmodsigende at tale om “brugerdrevet fri forskning”, men måske skal vi prøve at vænne os til tanken. Forskerne ved uden tvivl bedst selv hvordan der skal forskes, men ikke nødvendigvis hvad der skal forskes i. Og hvem ved om ikke det ikke kunne være et velgørende korrektiv til den interessestyring der alligevel uvægerligt foregår fra politisk, kommercielt og akademisk hold?”, skriver Søren Harnow Klausen.

Derudover er dette nummer præget af Det Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikations efterårsuddeling. Samtlige støttede projekter præsenteres i magasinet, der også byder på artikler om cowboybukser, bedrag og klima.

DAVI

ALLE BLEV

COWBOYS

I 70'erne fik danske drenge og mænd i gennemsnit to par cowboybukser om året. Hvis man er interesseret i amerikaniseringsprocesser, er cowboybukse-fænomenet et godt sted at starte. Af Steen Bruun Jensen

Cowboybukserne er et af de allerstørste amerikanske ikoner. Alle har et par, og alle ved, at de kommer fra Amerika, for det var jo cowboyderne, der gik i dem. Hvis man ønsker at forske i amerikaniseringsprocesser, er cowboybuksernes historie i Danmark derfor et godt sted at dykke ned.

Det har lektor Dorthe Gert Simonsen fra Københavns Universitet gjort. Hun deltager i forskningsprojektet 'Amerikansk på dansk. Amerikaniseringsprocesser i Danmark 1945-1975', der undersøger, hvordan Danmark er blevet påvirket af USA på først og fremmest det hverdagskulturelle niveau.

Hvad amerikanisering egentlig er for noget, kan der være flere meninger om. Traditionelt har begrebet været forbundet med en kritikløs overtagelse af amerikanske produkter og livsstil, men i dag er man i højere grad indstillet på at betragte amerikaniseringen som et kulturmøde, hvor der finder en forhandling sted mellem to kulturer.

"Man kan diskutere i hvilken grad, vi passivt har påtaget os amerikanske værdier og

livsstil, men der er ingen tvivl om, at hvis vi kigger på vores populær- og hverdagskultur - og specielt i den her periode - så er Danmark i høj grad under påvirkning af Amerika. USA blev opfattet som et sted, hvor fremtiden så at sige var realiseret. Et sted hvor man konkret kunne erfare, hvordan det kunne blive i Danmark om nogle år. Det kunne man så forholde sig positivt eller negativt til, men selve troen på USA som realiseret fremtid har været en væsentlig indflydelseskanal", siger Dorthe Gert Simonsen.

"Der har traditionelt været en meget skeptisk holdning til den amerikanske påvirkning af europæisk kultur. Den såkaldt 'nye verden' og den amerikanske kultur er generelt blevet opfattet som materialistisk og overfladisk og som det, der hele tiden forandrede sig i en takt, så man ikke kunne følge med. Hvorimod det europæiske har stået for åndelig dannelse, det rodfæstede, dybe og traditionsbundne mv. Amerikaniseringsforskningen har været meget kritisk over for den 'amerikanske imperialismé', men det har ændret sig noget over

de seneste år. Hvis man ser antagelsen om amerikanisering som imperialismé lidt grundigere efter i sømmene, viser det sig, at den indebærer en temmelig elitær opfattelse af 'masserne', der ikke bare formodes passivt at overtage alle disse overfladiske ting og værdier, men faktisk heller ikke ved, hvad der er bedst for dem selv. Forskningen har antaget, at der var brug for nogen, der kunne beskytte den europæiske dannelse og den europæiske kultur. Det er sådan, man kan forstå for eksempel modstanden mod Coca Cola, Hollywood-film eller beskyttelsen af den nationale musikkultur i radioen", siger hun.

"Kulturforskningen har de senere år set på det på en lidt anden måde, nemlig som et kulturmøde: Selvom man drikker Coca Cola, så gøres det på en dansk, tysk eller jamaicansk måde. Der sker en forhandling og en tilpasning til lokale situationer og praksisser i de måder, folk konsumerer de amerikanske ting på. Modtagerne af de amerikanske kulturprodukter har med andre ord ikke været passive ofre. Kulturmødeforskningen har på

Marlon Brando i "The Wild One", 1953.

Sommers Magasiner, 1953

den anden side en tendens til at glemme, at der trods alt har været en ulige magtrelation i det her. Amerikanerne er jo ikke begyndt at optage danske ord og se Morten Korch-film, og det er os, der har ladet os inspirere af amerikanske 'drømmekøkkener' og forstads-kulturer, det er os, der er influeret af den amerikanske shoppingkultur og har lavet selvbetjeningsbutikker og supermarkeder efter amerikansk model, ligesom vi har overtaget de amerikanske måder at reklamere og lave tv på. I det hele taget er påvirkningen gået den ene vej. Men i stedet for den traditionelle måde at forstå imperialismen på, kan man tale om 'Empire by Invitation': Vi er ikke passive ofre, men har inviteret amerikanerne til at lade deres kulturimperialisme skinne på det danske og andre europæiske samfund, fordi de tilbyder noget, som folk har begæret, noget, der er blevet opfattet som et positivt indspil i hverdagskulturen. Det skal man også tænke med i relation til de økonomiske og politiske forhold, der selvfølgelig også spiller ind", siger Dorthe Gert Simonsen.

Texas Benklæder At danskerne kalder bukser af blå denim for cowboybukser er lidt ejendommeligt. I de fleste andre lande importerede man ikke bare bukserne, men også navnet – blue jeans – fra USA. Jeans er også det navn, vi efterhånden bruger herhjemme. Dorthe Gert Simonsen formoder, at det danske navn skyldes, at vi importerede bukserne lige efter krigen, hvor Amerikas ikonstatus nåede sit højdepunkt, og hvor cowboys samtidig nostalgisk mytologiseredes i Hollywood-westerns, hvor heltene bar jeans. Ifølge Dansk Sprognævn er det herretøjsforretningen Troelstrup, der som de første henter bukserne i Sverige i 1948 og kalder dem cowboybukser.

"Det er en historisk tilfældighed, at det lige akkurat i det tidsrum er cowboymytologien, der bliver forbundet med den her slags beklædning. 'Texas Benklæder' er et andet navn, der bliver brugt i annoncer og postordrekataloger i begyndelsen af 1950'erne. Men hvis man siger 'cowboybukser' til en amerikaner, så vil han eller hun formentlig

tænke på noget med skind og frynser og ikke på denim", siger Dorthe Gert Simonsen. I forhold til stof og snit har jeans mange forskellige oprindelser, men en af de mere sejlivede myter om buksernes ophav er historien om den tyske immigrant Levi Strauss, der i 1873 patenterede sine første slidstærke denimbukser med masser af lommer og nitter til guldgravere i Californien. Bukserne bliver herefter til arbejdsbukser for forskellige slags arbejdere og sømænd. Men også i USA var Wild West-romantikken en nærmest grænseløs ressource for denimindustrien, som de store mærker forsøgte at kapitalisere på forskellig vis. Blandt andet begyndte jeans-mærket Lee i slutningen af 30'erne at lave aftaler med forskellige rodeos og markedsførte sig på, at deres 'Lee Riders' kunne holde til at ride rodeo. Mærket Wrangler, der kom i 1947, er et andet ord for cowboy.

"Efter 2. verdenskrig bliver jeans en eksportvare, fordi europæerne ser en række amerikanske mænd (og nogle få kvinder) i jeans, der glider hen over filmræddet i dili-

DORTHE GERT SIMONSEN er lektor, ph.d. ved SAXO-instituttet ved Københavns Universitet. Forskningsprojektet 'Amerikansk på dansk. Amerikatiseringsprocesser i Danmark 1945-1975' er støttet af Det Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikation og består af en lang række delprojekter.

Sommers Magasiner, 1953

gencer, på motorcykel eller på hesteryg i de populære film fra Hollywood mv. Også de ombejlede udstationerede amerikanske soldater har jeans på, når de har fri. I Danmark findes der meget denimtøj i mellemkrigstiden, men det er arbejdstøj, der er kæmpestort og flagrende. Det er en arbejdsdragt i solidt materiale, der har meget lidt til fælles med de stramme amerikanske Levi's, som for eksempel John Wayne, James Dean. Marilyn Monroe eller Marlon Brando havde på", siger Dorthe Gert Simonsen.

Seksualisering af manden Ifølge hende hænger cowboybuksernes popularitet verden over sammen med, hvordan især den mandlige identitet er blevet redefineret i den sidste halvdel af det tyvende århundrede:

"Cowboybukser er eminente til at fortælle om køn, krop og seksualitet. Umiddelbart forestillede jeg mig, at de var et udtryk for ligestilling mellem kønnene, fordi cowboy-

bukserne bogstaveligt talt gav kvinderne bukserne på. Men efterhånden som jeg er kommet ned i materialet, synes jeg, at cowboybukserne i højere grad handler om en ny kropslighed, som deres stof og design bringer frem. Der sker en form for ækvivalering af de to køns kroppe, ikke bare fordi kvinder begynder at gå med cowboybukser og dermed overtager en traditionelt mandlig beklædningsgenstand, men også – og måske især – fordi cowboybukserne afstedkommer en udstilling og seksualisering af den mandlige krop, noget der hidtil har været kvindernes domæne. På den måde kan man sige, at de rå, maskuline cowboybukser også indebærer en feminisering", siger hun.

"Bukserne siger noget om, hvordan vi ændrede kønsidentiteter i 1950'erne, og hvordan kroppene kom i fokus for de måder, vi forstod og stadig forstår os selv på. Det interessante ved cowboybukserne er blandt andet, at der stort set ikke findes en subkultur op gennem sidste halvdel af det 20. århundrede, der ikke har brugt cowboybuk-

ser til at iscenesætte og udtrykke sig med. Jeg tror først og fremmest, man kan lokalisere cowboybuksernes enorme potentiale til det lille bærestykke de har bagpå. Dvs. den kile, der er syet ind under linningen og som egentlig er lavet for at spare stof. Det medfører, at bukserne kan laves uden læg, i et meget snævrere og kropsafslørende snit. Hvor bukser tidligere var ophængt i en linning og tilhyllede kroppen nedefter, sidder cowboybukserne fast ved, at de strammer hen over hofter, lår og bagdel. Lige pludselig kommer der krop i bukserne, og man kan se, hvordan kroppen bevæger sig under stoffet. Man kan se et vrik i hoften, der ofte understreges af, at hænderne hviler på taljen eller på hofterne med tommelfingrene i lommerne. Bukserne ikke bare understreger kropsligheden, men kræver nye bevægelsesmønstre og en ny kropslig adfærd. Det kan opleves som frihed, men også som en ny kropsdisciplinering", siger hun.

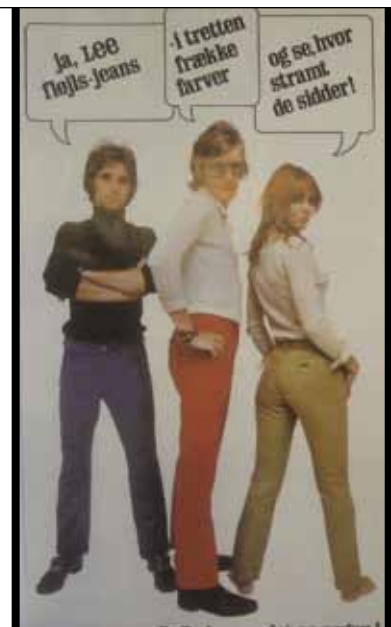

Ví Unge, 1970

Ikke til mænd med mave "Bukserne bliver strammere og strammere, og midt i 70'erne kan man nærmest ikke gå ind og købe et par cowboybukser alene, fordi man skal have hjælp til at holde dem sammen for at få trukket lynlåsen op. Det er et interessant fænomen; hvorfor de skulle være så stramme? Hele idéen om bevægelighed, frihed og naturlighed, som cowboybukserne bliver forbundet med sidst i 60'erne, modsiges af de her meget stramme bukser, som man stort set ikke kan bevæge sig i. I 70'erne diskuterer man i 'Ugeskrift for læger', hvor usundt det er for underliv og kønsorganer at gå i de meget stramme cowboybukser. I Sverige mener man at kunne påvise, at unge i stramme cowboybukser får dårlig ryg, for de stramme bukser forhindrer, at man sidder ret på stolen. Men der er altså dette begær efter stramhed, og det er interessant, at cowboybukserne både bliver et tegn på, at rustningen er faldet, og at kroppen er kommet frem i lyset, samtidig med at det bliver en ny korsetting, som man skal lære at bære. Det

interessante for mig er, at denne kropsliggørelse ikke er noget, der sker med ungdomsoprøret og '68, som det ellers tit antages. Det er en proces, der allerede starter i 50'erne, men ligesom bag om ryggen på aktørerne. Cowboybukserne forårsagede et stort spring, fordi man lige pludselig skulle forholde sig til kroppen i det offentlige rum, forholde sig til, at andres blikke kunne konstituere ens krop, at man skulle bære kroppen frem for andres blikke. I nogle af 50'ernes postordrekataloger så man sig nødsaget til at advare de mandlige kunder om, at hvis de havde 'den mindste smule mave', så ville man stærkt fraråde de snævre cowboybukser. Men var man slank, var det 'moderne og smart'", siger Dorte Gert Simonsen.

"I Daells Varehus vægrer man sig mod at sælge cowboybukser til voksne mænd. De sælger kun til drenge, siden til piger og kvinder. Først i 1971 er der cowboybukser til mænd i Daells' kataloger, og det tror jeg, man kan forklare i et ubehag over eller en uvilje mod seksualisering og disciplinering af

Ví Unge, 1969

Vi Unge, 1969

den mandlige krop”, siger hun.

“Noget andet, der er særegent for cowboybukserne, er deres måde at være vævet og indfarvede på. De er vævet med en hvid og en blå tråd, hvor den blå tråd ikke er gennemfarvet, men hvid indeni. Bukserne slides og skifter dermed til en mere hvid farve visse steder på kroppen end på andre. Stoffet fremhæver strategisk kroppens former, og man begynder at fremtvinge denne effekt ved at vaske, børste og skure bukserne allerede i 50’erne. Blegning og stonewash og scrubbed denim kender man fra midt i 60’erne, hvor også “Shrink to fit” blev markedsført som en måde at få bukserne til at passe snævert til kroppen på”, siger hun.

Bukserne går også med os Dorthe Gert Simonsen finder det interessant, at cowboybukser også siger noget om en fælles moderniseringsproces, som ikke bare er en amerikaniseringsproces, men har globale

aspekter. Det handler om de måder, vores identitet forbinder sig til kroppen på via cowboybuksernes fremstilling af den.

“Cowboybukser er nu et globalt fænomen, og selvom der er mange forskellige måder at bruge og forstå dem på i de forskellige lande, synes der at være en fælles ikonografi. Cowboybuksernes fetichering af bagdelen er oplagt. I reklamer bliver de næsten overalt vist bagfra og en lille smule nedefra. I forhold til andre beklædninger sidder, går og står man på mere fleksible, bøjelige måder med cowboybukser på. Det er spændende, at det er noget, vi tilsyneladende er fælles om: Bukserne går også med os, ligesom vi går med dem, og det gælder tilsyneladende overalt i verden”, siger hun.

Kan man så sige, at cowboybukserne overhovedet er amerikanske mere?

“Allerede fra midten af 60’erne var de fleste af de importerede cowboybukser fra Hong Kong, og i 70’erne bliver Lee Cooper, der er et britisk mærke, produceret i Hjørring. De bedst kendte brands – Lee, Levi’s, Wrang-

ler – er jo amerikanske, men kan man tale om amerikanisering, når designet laves i Italien, bukserne i Hong Kong og reklamerne i London? Det amerikanske bliver til en form for subtekst, som vi stadig reproducerer, men vi køber ikke længere et lille stykke Amerika som i 50’erne. Alligevel kan Amerika som subtekst aktiveres, når som helst der er brug for det i både positive og negative vendinger. Forbindelsen til USA er stadig intakt, men netop som subtekst utrolig fleksibel. Den betyder noget forskelligt i 50’ernes Danmark, i det tidligere Østtyskland, i dagens Thailand eller for den sags skyld i USA. Men sådan er det måske med de allerfleste former for amerikanisering, vi kan lokalisere. Der er ikke nogen betydningskerne, der holder det amerikanske indhold fast. Det afhænger af situationen”, siger Dorthe Gert Simonsen. ■

Klæder skaber Folk, 1966

Hvad vil vi respekteres for?

Kan man vænne sig til tanken om "brugerdrevet fri forskning"? Forskerne ved uden tvivl bedst selv hvordan der skal forskes, men ikke nødvendigvis hvad der skal forskes i. Den humanistiske forskning bør gå foran i bestræbelserne på at udvikle og efterprøve modeller for et forbedret forhold mellem forskning og samfund. Af Søren Harnow Klausen

En række undersøgelser har på det seneste peget på at befolkningens og politikernes respekt for forskningen er dalende, og det er tilsyneladende den humanistiske forskning som det står værst til med. I en stor dansk undersøgelse, som blev refereret i, sidste nummer af Magasinet Humaniora¹, havnede humaniora på en sidsteplads i de fleste kategorier. Det netop offentliggjorte forskningsbarometer fremhæver især sundhedsvidenskabens internationale styrkeposition og har fået Videnskabsministeriet til at konkludere at der bruges uforholdsmæssigt mange penge på humaniora og samfundsvidenskab. Udenlandske undersøgelser viser at de europæiske befolkningers tillid til forskningen generelt er aftagende, og at denne tendens sågar er kraftigst i de lande hvor uddannelsesniveauet er højest². Det kunne alt sammen tyde på at den blandt humanister udbredte opfattelse af at være miskendte og misforståede endnu en gang er blevet bekræftet. Der er imidlertid grund til at overveje nærmere hvad undersøgelserne egentlig viser. Måske står det ikke så slemt til. Man kan også finde en del gode nyheder i undersøgelserne, og de giver under alle omstændigheder anledning til en vigtig diskussion om hvad humaniora primært bør respekteres for – hvilken form for værdi eller nytte man rimeligvis kan forvente at den humanistiske forskning skal skabe.

Sund og usund skepsis Humanister kritiserer ofte kvantitative undersøgelser for at benytte forkerte indikatorer³ eller uklare begreber, og for ikke at fortolke resultaterne tilstrækkeligt nuanceret og tage hensyn til problemstillingernes kompleksitet. En sådan kritik synes her på sin plads. "Mistillid til forskningen" er et vidt og vagt begreb der dækker over en række meget forskellige holdninger, som langt fra alle er lige problematiske. Det kan betegne en grundlæggende fjendtlighed over for den videnskabelige tilgang til virkeligheden og være udtryk for overtro og irrationalisme. Nogle foretrækker kreationisme eller krystalhealing frem for evolutionsteori og videnskabeligt funderet behandling, og det er naturligvis bekymrende hvis en sådan indstilling griber om sig. Men mistilliden kan også have form af en mere sund og rationel skepsis. Den kan bygge på en formodning om at forskningen i stigende grad styres af usaglige politiske og økonomiske interesser og dermed ikke er så pålidelig og uafhængig som den påstår at være. Den kan ligeledes udspringe af en erkendelse af at forskningsresultaterne sjældent står mejslet i sten, at der typisk er tale om mere eller mindre kvalificerede indlæg i en fortløbende diskussion, og at selv veletablerede teorier senere kan vise sig at være mindre end den fulde sandhed. Der er intet overraskende i at den sidstnævnte form for "mistil-

lid" vokser i takt med det stigende uddannelsesniveau der jo må formodes at gøre folk mindre autoritetstro og dogmatiske.

Naturligvis kan også denne form for skepsis blive overdrevet, og det er næppe helt forkert når humanisterne gøres medansvarlige for den proportionsforvrængning som også hersker i dele af den offentlige debat: der er en tendens til at lægge for meget i teoriernes principielle fejlbarlighed og ufuldstændighed og slutte at de ikke har mere på sig end alle mulige andre holdninger og meninger. De populære teorier om at videnskabelige resultater er "socialt konstruerede" bliver ofte overfortolket, ligesom humanister har været tilbøjelige til at dramatisere omfanget af de videnskabelige revolutioner og undervurdere graden af kontinuitet og enighed. Men alt i alt kan man som humanist betragte undersøgelsesresultater med god samvittighed, ja endda med en vis stolthed. Humanistiske videnskabsstudier har gjort os klogere på hvorvidt og hvordan forskningen faktisk er bestemt af interesser, og de har hjulpet til at udbrede en kritisk og efterprøvende indstilling, noget som også naturvidenskabelige forskere burde bifalde. Forskningen har nok krav på respekt, men ikke på næsegrus beundring. Uddannelse skulle gerne være med til at skabe kritiske forbrugere af forskningsresultater, og det synes altså i nogen grad at være lykkedes.

“Det er næppe hensigtsmæssigt at demokratisere selve forskningen, lige så lidt som det vil være at demokratisere kogekunsten eller murerhåndværket. Men der er ikke nødvendigvis noget galt i at give befolkningen mere indflydelse på de overordnede prioriteringer.”

”Ud fra en meget kortsigtet og kontant økonomisk nyttebetragtning er der stort set ingen former for forskning som virkelig betaler sig, heller ikke inden for de tekniske videnskaber og naturvidenskaberne. Forskning er ikke i snæver forstand en økonomisk investering.”

Humaniora er andet end forskning Den danske undersøgelse er heller ikke entydig. Ganske vist peger den på at både politikerne og befolkningen har ringe forståelse for den humanistiske forsknings betydning. Men samtidig viser den at humanistiske emner faktisk fylder mest i medierne. De gør det blot ikke qua forskning, men derimod i form af kultur- og debatstof. Man kan selvfølgelig beklage at der åbenbart er ringe forståelse for den videnskabelige fødekæde, for at kvalificerede indlæg i samfundsdebatten og formidling af nye og spændende strømninger i litteratur, billedkunst, musik og arkitektur som oftest bygger på en forudgående forskningsindsats. Omvendt skal man huske på at forskning generelt ikke er noget befolkningen finder videre spændende. Måske er det derfor ligefrem til humanioras fordel ikke at blive forstået som sådan. Når de humanistiske uddannelser stadig er forholdsvis populære, skyldes det nok til dels at de unge dér forventer at finde andet end tør vidensformidling og metodologisk afretning. De har en idé om at humaniora lige så meget handler om debat, eftertanke, dannelse, oplevelse, kulturel udfoldelse og kreativitet. Man kan være misundelig over at man som humanistisk forsker ikke tillægges den samme autoritet som sine hvidkittede kolleger, og man kan beklage hvis humaniora har fået ry for at være en diskussionsklub og ikke det krævende, metodologisk afsikrede videnskabsområde som det faktisk er – ligesom det er ærgerligt hvis de unge ikke har blik for de kreative og personlighedsdannende aspekter af naturvidenskaberne. Men man kan dog glæde sig over ikke at skulle slås med de samme fordomme. Måske er der i det hele taget noget om at de humanistiske forskere i deres iver efter at synlig- og nyttiggøre sig og blive vurderet

efter fortjeneste undertiden gør sig selv en bjørnetjeneste; de risikerer at blive målt med forkerte alen og fjerne opmærksomheden fra deres primære potentiale.

Hvilken relevans? Humanistiske forskere kæmper for tiden en ihærdig kamp for at overbevise offentligheden om at deres forskning er lige så nyttig som for eksempel den teknologiske eller medicinske. Det gør de ret i. Alligevel er der grund til at advare mod at satse for ensidigt på en sådan kampagne, ikke blot fordi det fortsat viser sig meget svært at få budskabet igennem, men nok så meget fordi det måske også sender et forkert signal. Interessant nok viser Karen Siunes undersøgelse at der er betydelig større forståelse for humanioras betydning blandt de politikere som har en ”internalistisk” opfattelse af videnskab, dvs. som ikke ser den som væsentligt anvendelsesorienteret⁴.

Hvis den humanistiske forskning skal kunne gøre krav på betydelig økonomisk støtte, må den også kunne vise sit værd. Men man bør overveje hvilke former for nytte og relevans – samt ikke mindst hvilke former for dokumentation – man rimeligvis kan forlange. Ud fra en meget kortsigtet og kontant økonomisk nyttebetragtning er der stort set ingen former for forskning som virkelig betaler sig, heller ikke inden for de tekniske videnskaber og naturvidenskaberne⁵. Forskning er ikke i snæver forstand en økonomisk investering⁶.

Humanistisk forskning har værdi på mangede måder. Den kan hjælpe til at udvikle brugervenlige apparater, effektive terapiformer og konkurrencedygtige turistattraktioner, men også til at højne debat- og uddannelsesniveauet, sikre kulturarven og give os en

tidssvarende og nuanceret forståelse af os selv og den verden vi lever i. Det sidste skal ikke glemmes, blot fordi man irriteres over at den humanistiske forsknings mere umiddelbare anvendelsespotentiale bliver nedvurderet. Som diskussionen af forskningsbarometeret viser, kan det være farligt at lade sig måle på meget håndfaste parametre – ikke fordi humaniora i princippet klarer sig dårligere end de andre hovedområder, for forskningens indflydelse på samfundet er helt generelt umådeligt vanskelig at gøre op, men fordi man på andre områder kan drage nytte af begrebsforvirringen og få godskrevet produktudvikling og patenter som umiddelbare resultater af forskningen. Det humanistiske ”vidensindhold” i et produkt er typisk langt vanskeligere at dokumentere.

Forskningsfrihed og samfundsrelevans

Der er udbredt enighed om at forskningen bør være uafhængig og at en væsentlig del af den bør være ”fri”⁷. Det stiller tilsyneladende forskningen over for et dilemma. På den ene side beror den voksende mistillid til forskningen på en formodning om at den ikke er tilstrækkeligt uafhængig. På den anden side skyldes den generelle mangel på interesse for forskningen at folk opfatter den – og herunder altså især humanistisk forskning – som for verdensfjern og uden sammenhæng med deres reelle ønsker og bekymringer. Man forlanger altså at forskningen skal være på en gang mere uafhængig og mere samfundsrelevant.

Dilemmaet er dog kun tilsyneladende. Forskningen skal være uafhængig af politisk styring og økonomiske særinteresser; den skal bevare sin integritet. Men det ligger ikke i

SØREN HARNOW KLAUSEN er dr.phil. og professor ved Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier, Syddansk Universitet. Han har været medlem af Det Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikation siden 2008.

idealet om fri og uafhængig forskning at den skal have skyklapper på. Det er interessant at se at humanistiske forskere på eget initiativ indsender forslag til projekter der handler om globalisering, klimaforandringer, sammenhængskraft, religiøse og etniske mindretal, sprogligt domænetab, velfærd og computerspil. Det kan måske i nogen grad ses som udtryk for opportunisme; men en langt mere vægtig årsag er formentlig at der er et naturligt sammenfald mellem hvad forskerne selv opfatter som fagligt væsentligt og de emner der optager befolkningen som helhed. Videnskabelige problemstillinger er sjældent tidløse, mindst af alt de humanistiske, eftersom den menneskelige virkelighed til stadighed forandrer sig. Det er derfor ikke en overgivelse til "eksternalisme" eller en opgivelse af idealerne om frihed og uafhængighed når humanistiske forskere nærmest instinktivt retter opmærksomheden mod aktuelle og samfundsrelevante problemer.

Demokratisering af forskningen? Undersøgelserne giver ret forstået ikke anledning til panik. Men det kan ikke nægtes at de peger på væsentlige problemer og kalder på handling fra det humanistiske forskersamfund. For det første er der behov for mere offensiv og selvbevidst oplysning om humanioras langsigtede og indirekte nyttevirkninger, gerne

uden at de sammenblandes med de mere kortsigtede – med klar adresse til offentligheden, og ikke, som det for ofte sker, blot som en slags intern selvbekræftelse. For det andet må humanisterne optræde i samfunds- og kulturdebatten som forskere der også har deres meningers mod; de må ikke være bange for at mene noget og give konkrete anbefalinger, blot de fremstår videnskabeligt funderet. En tredje, mere kontroversiel mulighed er at skabe tættere relationer mellem forskning og offentlighed. Det er næppe hensigtsmæssigt at demokratisere selve forskningen, lige så lidt som det vil være at demokratisere kogekunsten eller murerhåndværket. Men der er ikke nødvendigvis noget galt i at give befolkningen mere indflydelse på de overordnede prioriteringer. Det kan lyde kættersk og selvmodsigende at tale om "brugerdrevet fri forskning", men måske skal vi prøve at vænne os til tanken. Forskerne ved uden tvivl bedst selv hvordan der skal forskes, men ikke nødvendigvis hvad der skal forskes i. Og hvem ved om det ikke kunne være et velgørende korrektiv til den interessestyring der alligevel uvægerligt foregår fra politisk, kommercielt og akademisk hold? Om ikke andet burde den humanistiske forskning gå foran i bestræbelserne på at udvikle og efterprøve sådanne modeller for et forbedret forhold mellem forskning og samfund⁸.

Noter

1 Se Karen Siune: "Danskernes opfattelse af forskning", *Magasinet Humaniora* 3: 2009

2 Se f.eks. baggrundspapirerne til mødet *Roadmapping Science in Society. Impact, Evaluation and Accountability*, som det franske Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS) og European Science Foundation afholdt i Paris 30.06.-01.07. 2009 (<http://www.esf.org/research-areas/social-sciences/activities/strategic-activities/road-mapping-science-in-society.html>)

3 Se for eksempel den kritik som Hanne Ruus, formand for Det Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikation og Peter Munk Christiansen, formand for Det Frie Forskningsråd Samfund og Erhverv, har rettet mod Videnskabsministeriets forskningsbarometer (www.fi.dk/fkk)

4 Karen Siune: "Danskernes opfattelse af forskning", *Magasinet Humaniora* 3: 2009, 17f. Denne brug af begrebet "internalisme" afviger noget fra den gængse videnskabsteoretiske, men i begge tilfælde drejer det sig om en betoning af forskningens autonomi.

5 Se Søren Harnow Klausen: *Hvad er videnskabsteori?* Kbh.: Akademisk Forlag 2005, 193ff.; Helge Kragh: *Videnskabens Væsen*. Kbh.: Fremad 1999, 85ff.

6 Se f.eks. Søren Harnow Klausen: "Myter om videnssamfundet", kronik, *Berlingske Tidende* 09.01. 2006 (<http://www.berlingske.dk/din-mening/myter-om-videnssamfundet>)

7 Se *Magasinet Humaniora* 2: 2009, som har forskningsfrihed som tema. Flere af artiklerne uddyber og nuancerer begrebet om fri forskning.

8 Den amerikanske videnskabsteoretiker Philip Kitcher – der i øvrigt ikke har noget specielt politiseret eller "socialkonstruktivistisk" videnskabssyn – har foreslået en sådan mere demokratisk nyordning af videnskaben i bogen *Science, Truth and Democracy* (Oxford Univ. Press 2001)

Det Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikations efterårsuddeling

FKK uddelte 125 mio. kr. til 47 humanistiske forskningsprojekter på rådets efterårsuddeling.

Der var ansøgninger for i alt én mia. kr.

“Der er stor iverigdom hos de humanistiske forskere i disse år. Det ser man blandt andet i en stadig større ansøgningsmængde til FKK”, siger rådets formand dr.phil. Hanne Ruus.

Hele én mia. kr. blev der søgt om, og især var der mange – ikke mindre end 94 – der søgte om støtte til kollektive forskningsprojekter, hvor en gruppe af forskere samles om en bærende idé:

“Når så mange forskere investerer tid og engagement i at ansøge, må det hænge sammen med, at de ikke har tilstrækkelige muligheder for at samle sig om et fælles forskningstema på universiteterne. Men her kan FKK desværre kun træde til i yderst beskedent omfang: Ved denne uddeling har vi kun kunnet bevilge penge til ni kollektive projekter”, siger Hanne Ruus.

Stor bredde I alt blev 47 humanistiske forskningsprojekter støttet. Samlet set dækker de hele det humanistiske felt med emner som ‘fremtidig byggekultur ud fra et bæredygtigt perspektiv’, ‘sammenhænge mellem islamisk esoterisk filosofi og en vestlig-moderne spirituel søgen’ og ‘den globale opvarmnings problemer for fattige i den tredje verden’.

“Alle projekter åbner nye videnshorisonter, og deres resultater vil berige dansk og international kultur. Men det er under en tiendedel af de ansøgte kollektive projekter, vi kan imødekomme. Alle de andre fremragende projekter må håbe på, at den lov for det forskningsrådgivende system, der er under forberedelse, vil fastsætte rammer, der gør det muligt for mange flere humanistiske forskere at realisere deres ideer”, siger Hanne Ruus.’

BEVILLINGER

POSTDOC-PROJEKTER

Projekttitle: Danske kunstnerbøger. En undersøgelse af en tværfaglig og transnational praksis

Bevillingsmodtager: Thomas Hvid Kromann

Institution: Københavns Universitet, Institut for Kunst- og Kulturvidenskab

Bevilget beløb: kr. 1.693.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet er en undersøgelse af danske "kunstnerbøger" fra 1930'erne og frem til i dag. "Kunstnerbøger" er bøger, der i sig selv er kunstværker (til forskel fra kunstbøger, hvori der reproduceres kunstværker). Ofte manipuleres der med bogens fysiske karakteristika (papiret, omslaget, bogryggen). Kunstnerbogen kan være skabt af billedkunstnere, musikere eller forfattere og udgør ofte en eksperimenterende afprøvning af en idé eller et system. Siden 1960'erne er der for alvor blevet eksperimenteret på dette område. De danske kunstnerbøger bliver analyseret i lyset af de internationale eksperimenter. Projektet undersøger dette udforskede felt gennem anvendelsen af international forskning om kunstnerbøger samt ny forskning inden for intermedialitet (tværfaglig, boghistorie og avantgarde).

Projekttitle: Østblok noir. Forestillinger om 'Østeuropa' i dansk litteratur, essayistik, film og billedkunst ca. 1980 - 2009

Bevillingsmodtager: Anna Estera Mrozewicz

Institution: Københavns Universitet, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

Bevilget beløb: kr. 1.659.000,00

Projektbeskrivelse: Målet med projektet er at redegøre for danske forestillinger om 'Østeuropa' fra ca. 1980 frem til 2009. Projektet vil bygge på en række danske litterære og kunstneriske værker, som vil blive analyseret i lyset af de sidste 30 års historiske begivenheder og deres indflydelse på det mentale billede af 'Østeuropa'. Tesen, er at en glidning i dansk forståelse af 'Østeuropa' har fundet sted siden 1980'erne, og at de danske forestillinger om 'Østeuropa' er generationsbestemte og bl.a. skal forstås i lyset af danskernes forhold til Tyskland. Begrebet 'grænse' udgør en vigtig tolkningsramme i projektet. Før Murens fald var grænsen reel, mens den i den globaliserede verden post-1989 er opløst, hvilket især hos yngre kunstnere rejser nye identitetsmæssige spørgsmål.

Projekttitle: Bakteriologisk modernisme. Litteratur og medicin 1850 - 1900

Bevillingsmodtager: Jens Lohfert Jørgensen

Institution: Københavns Universitet, Institut for Kunst- og Kulturvidenskab

Bevilget beløb: kr. 1.690.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet drejer sig om forholdet mellem modernisme og bakteriologiens samtidige opståen inden for henholdsvis litteraturen og medicinen. Det centrale spørgsmål er: Hvordan bidrog bakteriologien som en ny fortolkning af forholdet mellem, sygdom, selv og socialitet til den gryende modernismes subjektforståelse og kunstens rolle i forhold til denne? Projektet fokuserer på en række fundamentale kvaliteter angående subjektets perception af sig selv og sin omverden, der blev udfordret af bakteriologien. Fra en kultur-fænomenologisk synsvinkel undersøges det, hvordan disse kvaliteter i forskellige

konstellationer kommer til udtryk i værker af Poe, Baudelaire, Huysmans og Strindberg. Fælles for forfatterskaberne er en fascination af både overnaturlige og naturvidenskabelige tendenser i tiden, der i særlig grad gør dem modtagelige for de strømninger, som bakteriologien udsprang af.

Projekttitle: 'Domain Loss' in Danish: Rhetoric or Reality?

Bevillingsmodtager: Anna Kristina Hultgren

Institution: Københavns Universitet, Institut for Engelsk, Germansk og Romansk

Bevilget beløb: kr. 1.675.000,00

Projektbeskrivelse: Som et led i en internationalisering af det højere uddannelsessystem bruges engelsk nu i stigende grad på danske universiteter, især i de hårde videnskaber. Dette har fået debatten om 'domænetab' til at genopbluse. På trods af debattens intensitet er viden om området begrænset. Formålet med dette forskningsprojekt er at bidrage til sociolingvistisk teoridannelse om globaliseringsindflydelse på sproglige og samfundsmæssige forhold i nationalstaten ved empirisk at belyse de mest centrale aspekter i den danske debat om 'domænetab'.

Projekttitle: Syntaksinformeret statistisk maskinoversættelse

Bevillingsmodtager: Jakob Elming

Institution: Copenhagen Business School

Bevilget beløb: kr. 1.650.000,00

Projektbeskrivelse: Statistisk maskinoversættelse udmærker sig ved at kunne oversætte nye sætninger på baggrund af informationssystemer hentet fra gamle oversættelser. Traditionelt baseres disse oversættelser udelukkende på information om ord og deres rækkefølge. Det medfører især svagheder i forbindelse med håndteringen af ordstillingsforskelle mellem sprog. For at håndtere den omroking af ordene, der er nødvendig, er der ofte brug for syntaktisk information. I projektet arbejdes der med en ny tilgang til integration af syntaktisk information i et statistisk maskinoversættelsessystem med henblik på at opnå bedre kontrol med ordstillingsforholdene i oversættelsen.

Projekttitle: Kategori og variation. En samtænkning af funktionel grammatik og sociolingvistik belyst ved kohæsi i moderne dansk talesprog

Bevillingsmodtager: Tanya Karoli Christensen

Institution: Danmarks Grundforskningsfonds Center for Sociolingvistiske Studier

Bevilget beløb: kr. 1.602.000,00

Projektbeskrivelse: Dette forskningsprojekt vil samtænke sociolingvistik (SL) og dansk funktionel lingvistik (DFL) i forsøget på at styrke begge teorikomplekser og bidrage til en mere fuldstændig beskrivelse af fænomenet sprog. Teoriene står så at sige ryg mod ryg og ser hver sin vej: DFL har fokus på indholdskategorier, mens SL har fokus på udtryksvariation, DFL gør brug af kvalitative (introspetive) analyser, mens SFL anvender kvantitative (statistiske). Men de kunne med fordel vende blikket og sammen indgå i en integrativ teori, hvor de gensidigt kan berige hinanden, såvel teoretisk som metodologisk.

Projekttitle: Den økonomiske liberalismes genkomst og kampen om det politiske sprog i Danmark og Vesttyskland, ca. 1970-1990

Bevillingsmodtager: Niklas Olsen

Institution: Københavns Universitet, Saxo-Instituttet

Bevilget beløb: kr. 1.617.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet undersøger genkomsten af den økonomiske liberalisme i vesteuropæisk politisk diskurs i 1970'erne og 1980'erne. Projektet fokuserer på den sproglige kamp, i hvilken den økonomiske liberalismes grundbegreber blev nyformuleret og blev til den dominerende diskurs i legitimeringen af en politisk praksis. Analysen er koncentreret om den politiske diskurs i Danmark og Vesttyskland og relateres til den bredere transnationale, diskursive udvikling, som havde rødder i England og USA. Projektets hovedteser er, at den økonomiske liberalismes genkomst var forbundet med en fundamental ændring af det politiske sprog, og at dette diskursive skift var udpræget anti-statsligt med en redefinering af statens relationer til markedet, individet og samfundet.

Projekttitle: Muslim and Arab audiences' responses to new programming at Arab Television

Bevillingsmodtager: Ehab Galal

Institution: Københavns Universitet, Institut for Medier, Erkendelse og Formidling

Bevilget beløb: kr. 1.869.000,00

Projektbeskrivelse: Siden begyndelsen af 90'erne er der sket en eksplosiv vækst i antallet af arabiske satellit-kanaler, der i dag tæller ca. 450. Heriblandt er der ca. 45 såkaldte islamiske satellit-kanaler. Mens der findes en begyndende forskning om disse kanalers indhold og historie, er der stort set ingen viden om seervaner og om, hvordan seerne har taget imod, påvirkes af og identificerer sig med disse kanaler. Fra politisk side er der ofte blevet sat lighedstegn mellem islamiske medier og islamiserings- og radikaliseringsprocesser, mens der fra akademisk side har været en tendens til at opfatte de arabiske seere som et monolitisk og passivt publikum. Begge tilgange understreger behovet for en mere nuanceret viden om samspillet mellem islamisk tv og det arabiske publikum.

Projekttitle: Vold og Lokal Konfliktåndring i Japans Middelalder

Bevillingsmodtager: Morten Oxenbøll

Institution: Københavns Universitet, Saxo-Instituttet

Bevilget beløb: kr. 1.582.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet vil undersøge, hvordan og hvorfor vold blev benyttet af lokale organiserede grupper i Japans middelalder (ca. 1250 – 1360). På trods af centralmagts forsøg på øget centralisering og monopolisering af voldsudøvelse og militære midler i perioden blev lokale konflikter i provinserne ofte overladt til de stridende parter selv at løse. Centralmagten fungerede dermed ikke som en effektiv garant for fred og sikkerhed for landsbysamfundene i provinserne, og der foregik derfor samtidig en styrkelse af landsbysamfundet og andre lokale grupper, som udviklede organisationer til forsvar af lokalområdet mod indre og ydre fjender. Studiet af disse netværk vil dels problematisere det gængse billede af bønder som evige ofre for vold, dels give større indsigt i voldens sociale og kontrollerende funktioner i et samfund, hvor centralmagten ikke fungerede som en effektiv konfliktmægler.

Projekttitle: The Everyday Life of Light. A Comparative Ethnography of Domestic Atmospheres

Bevillingsmodtager: Mikkel Bille

Institution: Københavns Universitet, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier

Bevilget beløb: kr. 1.667.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet undersøger brug af belysning i hjemmet i Danmark og Jordan som kulturelt fænomen. I disse lande kommer iscenesættelsen

af gæstfrihed markant forskelligt til udtryk gennem brug af lys. I Danmark skabes rammerne for hygge oftest gennem dæmpet belysning med stearinlys, lampeskærme og blød belysning, hvorfor energisparepæren har mødt modstand for sit 'kolde' lys. I Jordan er hjemmet derimod karakteriseret ved bare el-pærer og lysstofrør. Her er det klare lys fra energisparepæren blevet modtaget velvilligt, idet lys er tæt forbundet med åndelighed og religion.

Projekttitle: Risking everything for Europe: West African undocumented migration across the Sahara

Bevillingsmodtager: Hans Lucht

Institution: Københavns Universitet, Institut for Antropologi

Bevilget beløb: kr. 1.723.000,00

Projektbeskrivelse: While the question of undocumented immigration from Africa is gaining increasing public and political attention in Europe, becoming a central aspect of security management in a globalised world, one important theme remain largely unexplored. Namely, how the desert routes connecting sub-Saharan Africa and North Africa are organized and what the individual and social consequences may be for African youth risking everything to reach Europe. To answer these questions, this research project proposes ethnographic fieldwork in the city of Agadez in Niger, the nucleus of recent migration flows toward North Africa and eventually Europe, with a view to collecting data on African migrations strategies and the transformation of the ancient trans-Saharan merchant routes linking sub-Saharan Africa to North Africa and the Middle East.

Projekttitle: Concepts in Perception

Bevillingsmodtager: Rasmus Thybo Jensen

Institution: Københavns Universitet, Institut for Medier, Erkendelse og Formidling

Bevilget beløb: kr. 1.720.000,00

Projektbeskrivelse: Der er en lang filosofisk tradition for at definere mennesket som et rationelt dyr. Med den naturvidenskabelige udforskning af menneskets kognitive evner udfordres denne tradition. Dette projekt har til formål at indkredse disse udfordringer og bidrage til vores forståelse af mennesket som et både naturligt og rationelt væsen. Det er grundlæggende for vores opfattelse af hinanden som ansvarlige individer, at vi opfatter hinanden som væsener, der er i stand til at danne overbevisninger ud fra, hvad vi anser som gode grunde. Men samtidig opfatter vi os selv som biologiske væsener med evne til at sanse, og vi kan derfor også have gode grunde til at tro noget netop i kraft af vores sansning.

Projekttitle: On the edge of wilderness - nature, climate and ambiguous space in ancient religions

Bevillingsmodtager: Laura Feldt

Institution: Københavns Universitet, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier

Bevilget beløb: kr. 1.722.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet undersøger tre oldtidsreligioners brug af vildmarken som kulturelt rum. Vildmarksforestillinger har præget kulturhistorien fra mesopotamiernes fortryllede skove, over israelitternes ørken med dens dæmoner, skorpioner og mirakler, til vildmarksromantik fra Thoreau til Tarzan. Vildmarksforestillinger spiller også i dag en vigtig rolle i klimadebatten - fra urskov til indlandsis. Formålet med projektet er at undersøge, hvilke kulturelle funktioner vildmarksforestillinger har haft i tre store religiøse traditioner fra oldtiden, der har præget religionshistorien afgørende, og som stadig spiller en rolle i forskellige former for religiøs, litterær og kulturel praksis: den mesopotamiske, den gammeltestamentlige samt Qumranskrifterne. Projektet argumenterer for, at vildmarken i disse religiøse traditioner er et flertydigt kulturelt rum, der kan være en arena både for paradisiske utopier og omvæltende katastrofer, og at det lægger op til brug i forandrings- og refleksionsprocesser.

Projekttitel: Forankring af elevers om-matematik diskussioner i i-matematikken - matematikopfattelser, humanistiske elementer og AT-forløb

Bevillingsmodtager: Uffe Thomas Jankvist

Institution: Syddansk Universitet, Institut for Matematik og Datalogi

Bevilget beløb: kr. 1.706.000,00

Projektbeskrivelse: De seneste årtier har der været adskillige tiltag – nationalt og internationalt – til at inddrage mere humanistiske elementer i matematikundervisningen. Blandt andet er der med de nye såkaldte AT-forløb (almen studieforberedelse) i gymnasiet kommet ekstra fokus på tværfagligheden mellem for eksempel de humanistiske fag og de naturvidenskabelige fag og matematik. Et af formålene med de humanistiske elementer i den gymnasiale matematikundervisning er at udstyre eleverne med et bredere, mere multifacetteret og balance-ret billede af, hvad matematik er. Ved at identificere cases som trækker på elementer af matematikkens historie og matematikkens filosofi vil projektet udforske mulighederne for AT ved at designe og nøje følge implementeringen af to forløb.

Projekttitel: Seeing Social Relations: Preverbal infants' core concepts of communal sharing and social dominance

Bevillingsmodtager: Lotte Thomsen

Institution: Københavns Universitet, Institut for Psykologi, Center for Sundhed og Samfund

Bevilget beløb: kr. 1.917.000,00

Projektbeskrivelse: Det er afgørende for spædbørn at lære deres sociale omverdens struktur at kende og at deltage meningsfyldt i den. De skal lære, hvem der har hvilken slags social relation til hinanden, men det kræver, at de kan genkende de forskellige sociale relationer, når de ser dem. Dette projekt tester, om spædbørn fra otte måneders alderen bruger rumlige relationer til at genkende basale typer af sociale relationer, så de kan forudse, hvordan folk vil interagere.

Projekttitel: Merleau-Pontys psykologi

Bevillingsmodtager: Tone Roald

Institution: Københavns Universitet, Institut for Psykologi, Center for Sundhed og Samfund

Bevilget beløb: kr. 1.659.000,00

Projektbeskrivelse: Den franske fænomenolog Maurice Merleau-Ponty transformerede det moderne filosofiske landskab via sin beskrivelse af perceptionen og kroppen som det erfaringsmæssige udgangspunkt for tanken, udviklingen af subjektivitet og intersubjektivitet. Der er gået over halvtreds år, siden Merleau-Pontys filosofiske hovedværk blev publiceret, og selv om hans tanker er både velkendte og anerkendte, eksisterer der aktuelt ingen systematisk analyse og opdatering af hans model for subjektivitet tilpasset en nutidig psykologi. Det er udviklingen af sådan en model, dette projekt tilsigter, for den kan tilføre psykologien en generel, kropsbaseret subjektivitetsmodel, som både har empiriske og konceptuelle implikationer.

KOLLEKTIVE PROJEKTER

Projekttitel: Mod en Tektonisk Bæredygtig Byggekultur

Bevillingsmodtager: Anne Beim

Institution: Det Kongelige Danske Kunstakademi, Kunstakademiets Arkitektskole

Bevilget beløb: kr. 7.742.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet har til formål at undersøge og diskutere tektoniske potentialer i en fremtidig byggekultur ud fra et bæredygtigt perspektiv. Kernen i projektet er at etablere en fælles arkitektonisk forskningspraksis på basis af et fornyet teorigrundlag og pege på konkrete praksisformer for en byggekultur i hastig forandring. Hensigten er at koncentrere, styrke og befrugte det nuværende spredte vidensfelt i Danmark og samtidig gøre forskningsarbejdet anvendeligt for praksis og anden forskning, både her og internationalt.

Projekttitel: Udvekslingen mellem tysk og skandinavisk litteratur og kultur omkring år 1900

Bevillingsmodtager: Søren Robert Fauth

Institution: Aarhus Universitet, Institut for Sprog, Litteratur og Kultur, Afd. for Tysk

Bevilget beløb: kr. 7.645.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet vil sætte danske forskere i front for en nærmere redegørelse af den litterære, filosofiske og kunstneriske transfer mellem Tyskland og Skandinavien i tiden umiddelbart før og efter århundredeskiftet 1900. I projektets kontekst vil erkendelserne vedrørende 'fin-de-siècle-tiden' blive sammenlignet med den aktuelle udveksling mellem tysk og skandinavisk litteratur, filosofi, kunst og blandt andet herigennem bidrage til en øget forståelse af 'globaliserings aktuelle implikationer' og af den kulturelle transfers egenart og natur.

Projekttitel: Kreativitet og dynamik i sproglig konventionsdannelse

Bevillingsmodtager: Dorte Marianne Duncker

Institution: Københavns Universitet, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

Bevilget beløb: kr. 6.407.000,00

Projektbeskrivelse: Inden for den etablerede sprogvidenskab har man ikke hidtil kunnet redegøre for sproglig konventionsdannelse. Konventioner udgør det stabile element i sproglig kommunikation. Stabilitet opstår af interaktionelt etablerede mønstre af betydninger og vanemæssige forståelser, der gensidigt forudsættes af parterne i situationen. Denne stabilitet er blevet forvekslet og forveksles fortsat inden for de dominerende generative og strukturalistiske traditioner med en fælles fast kode, som parterne kan bruge til henholdsvis at kode og afkode det sproglige budskab. Dermed forsvinder som forskningsgenstand det dynamiske og skabende moment i kommunikationsprocessen, og derfor har dette projekt til formål at beskrive og forklare kreativitet og dynamik i sproglig konventionsdannelse.

Projekttitel: Epokeskiftets årti: Europæisk-transatlantiske transformationsprocesser i politisk kultur, diskurs og magt i 'de lange 1970'ere'

Bevillingsmodtager: Poul Villume

Institution: Københavns Universitet, Saxo-Instituttet

Bevilget beløb: kr. 5.570.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet sigter mod at nå en dybere indsigt i retningsgivende politisk-kulturelle opbrudsprocesser og deres sociale drivkræfter i Vesteuropa og det euro-atlantiske rum i og omkring 1970'erne. Processerne resulterede i en relativ svækkelse af USA's demokratiske hegemoni i Vesteuropa siden 2. verdenskrig. Samtidig opstod nye former for transnationale bevægelser og nye politikformer i civilsamfundet, som tillige bidrog til at sætte Sovjetunionens totalitære hegemoni i Øst- og Centraleuropa under pres. Af disse processer udkrystalliseredes en relativt større og mere selvbevidst europæisk rolle og indflydelse på såvel kontinentets egne som globale anliggender, der også peger frem mod den fredelige afslutning på den kolde krig.

Projekttitle: Economic models and adaptation Strategies in a varying cultural and environmental context: the northern Black Sea in the late bronze age and iron age

Bevillingsmodtager: Vladimir F. Stolba

Institution: Aarhus Universitet, Institut for Antropologi, Arkæologi og Lingvistik

Bevilget beløb: kr. 7.539.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet tilstræber at undersøge forskelle i de økonomiske strategier, som den antikke befolkning i det nordlige Sortehavsområde benyttede sig af, og hvordan disse økonomiske overlevelsesstrategier udviklede og tilpassede sig i takt med miljømæssige forandringer og kulturelle påvirkninger. Ud fra eksisterende tilgængelig information og yderligere indsamling af materiale søger projektet at forstå de demografiske, socioøkonomiske og miljømæssige faktorer, som lå til grund for større ændringer i bosættelsesmønstre og produktionsmønstre gennem den sene bronzealder og jernalderen i det nordlige Sortehavsområde.

Projekttitle: From ice to stone. Climate change, water scarcity and conflict solution in Peruvian Andes

Bevillingsmodtager: Karsten Pærregaard

Institution: Københavns Universitet, Institut for Antropologi

Bevilget beløb: kr. 5.090.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet har til formål at bidrage til vores viden om de udviklingsproblemer, som den globale opvarmning skaber for fattige i den tredje verden, ved at undersøge de problemer, som den voksende vandmangel skaber for land- og bybefolkningen i Perus Andesbjergene. Disse er afhængige af smeltet vand fra gletsjere og sneklædte bjerge, som i de sidste 30 år er smeltet i alarmerende hast. Projektet udforsker de konflikter, som opstår som følge af denne vandmangel med analytisk fokus på den rolle, som politiske og sociale institutioner spiller både i konflikternes opståen og løsning.

Projekttitle: Nyplatonisk dydsetik

Bevillingsmodtager: Leo Catana

Institution: Københavns Universitet, Institut for Medier, Erkendelse og Formidling

Bevilget beløb: kr. 6.222.000,00

Projektbeskrivelse: Den antikke dydsetik udgjorde grundlaget i etikens historie gennem hele antikken og op gennem middelalder, renaissance og oplysningstid. Først over de sidste århundreder har nytte- og pligtetik marginaliseret dydsetikken, men siden 80'erne er den blevet genoptaget af moralfilosoffer, og i dag er den igen blevet en selvstændig og filosofisk levedygtig teori om det gode liv, moralsk karakter og moralsk rigtig handlen. Teorien har vist sig frugtbar inden for områder som børneopdragelse, pædagogik, psykologi og lægevidenskab. Dydsetikken er først og fremmest forbundet med Aristoteles, men nyplatonisten Plotin (205-270 e.v.t.) fremførte en anden udformning med stor indflydelse. Projektet vil udforske og diskutere denne variant og dermed nuancere og problematisere de aristoteliske præmisser i moderne dydsetik.

Projekttitle: Sufism and Transnational Spirituality (SATS): Experience, Meaning, and Networks in the Global Rise of Islamic Mysticism

Bevillingsmodtager: Nils Ole Bubandt

Institution: Aarhus Universitet, Institut for Antropologi, Arkæologi og Lingvistik

Bevilget beløb: kr. 5.536.000,00

Projektbeskrivelse: Forskningsprojektet vil undersøge den fornyede popularitet, som sufismen - islams esoteriske tradition - har opnået i de sidste 20-30 år, og som har tilladt fremvæksten af en lang række transnationale sufi-grupper, der forbinder Vesten og den muslimske verden i alternative, globale fællesskaber - selv midt i en krig mod terror. Mange af disse grupper er resultatet af de seneste

årtiers migration, og projektets hypotese er, at deres popularitet er knyttet til den måde, hvorpå sufismen forbinder islamisk esoterisk filosofi med en vestligt-moderne spirituel søgen efter personligt livsindhold og betydning. I modsætning til konventionelle forestillinger om en radikal modsætning imellem islam og det moderne er disse grupper paradoksale eksempler på, at modernitet og modernitetskritik smelter sammen på uventede måder i en global verden.

Projekttitle: Social cognition og kommunikation belyst gennem hjerneskade

Bevillingsmodtager: Jesper Ole Meiborn Mørgensen

Institution: Københavns Universitet, Institut for Psykologi, Center for Sundhed og Samfund

Bevilget beløb: kr. 6.033.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet vil undersøge ændringer i social cognition og de kognitive aspekter af kommunikation efter hjerneskade. Derigennem afdækkes, hvordan mennesket styrer sin sociale adfærd i henhold til den aktuelle kontekst, og hvordan man danner og anvender de kognitive skemaer og adfærdstrategier, der danner basis for sociale interaktioner. Projektet belyser de omstrukturingsprocesser, som er af afgørende betydning for den hjerneskadede persons tilbagevenden til et normalt liv. De opnåede resultater vil forbedre indsatsen ved hjerneskade og samtidig udbygge vor viden om det raske menneskes sociale cognition og kommunikation.

PH.D.-PROJEKTER

Projekttitle: Landskabelige Bymodeller - Afdækning, Potentialer og Udvikling

Bevillingsmodtager: Martin Odgaard

Institution: Arkitektskolen Aarhus

Bevilget beløb: kr. 2.168.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet vil forsøge at forstå og begrebsliggøre de nye typer af områder, som er opstået på den stadig mere udflydende grænse mellem by og land, og udvikle metoder og handlingsforslag til design af disse. Projektet vil desuden undersøge, hvordan det økologiske kan integreres med det bebyggede landskab.

Projekttitle: "Deadline hvert femte minut." Forandringer ved webbaseret nyhedsformidling

Bevillingsmodtager: Aske Krammer

Institution: Roskilde Universitet, Institut for Kommunikation, Virksomhed og Informationsteknologi

Bevilget beløb: kr. 1.916.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet er en undersøgelse af, hvordan nyhedsgenren kommer anderledes til udtryk i sin web-baserede form end i traditionelle nyhedsmedier, og har som hypotese, at web-mediets forskellige egenskaber er medvirkende til blandt andet at medføre en anderledes tidlig forankring af nyhedsgenren og en anderledes konfiguration af netavisen.

Projekttitle: Den republikanske krop. En undersøgelse af den revolutionære, republikanske franske pornografi og dens forhistorie

Bevillingsmodtager: Nan Gerdes

Institution: Københavns Universitet, Institut for Kunst og Kulturvidenskab

Bevilget beløb: kr. 1.916.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet undersøger den pornografiske litteraturs kritik af republikken og dens idégrundlag i to historiske perioder: Italien cirka 1510-1535 og Frankrig 1789-1800, hvor en republikansk diskurs var fremherskende i drøftelsen af en fri, sekulær og stabil samfundsform. Det er projektets tese, at den pornografiske litteraturs fremstilling af republikken som ramme om uhorøt seksuel frigjorthed, excesser og perversioner ikke blot udsprang af anti-republikanske holdninger i de to perioder, men også udklækkedes af republikanere, der havde et skarpt blik for republikkens indbyggede svage led: den menneskelige egeninteresse.

Projekttitle: Fra virkelighedens verden til ordbogens. Et studie i datastrukturering med henblik på betydningsdefinitioner i ordbøger

Bevillingsmodtager: Lena Wienecke Andersen

Institution: Københavns Universitet, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier

Bevilget beløb: kr. 2.117.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet handler om strukturering af data i forbindelse med udarbejdelsen af betydningsdefinitioner til ordbøger. Ømålsordbogens emnedelte materiale er en velegnet resurse til projektet, fordi stoffet struktureres på en måde, som med den sprogteknologiske udvikling igen er kommet til at spille en rolle. Projektet vil blandt andet gennemgå indsamlingsarbejdet forud for Ømålsordbogen og analysere det leksikografiske arbejde, der efterfølgende har fundet sted.

Projekttitle: Identitetsdannelse og kulturel selvrefleksion i oldegyptisk litteratur

Bevillingsmodtager: Rana Salim

Institution: Københavns Universitet, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier

Bevilget beløb: kr. 1.916.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet har til formål at undersøge den oldegyptiske litteratur, der strækker sig fra ca. 2000 f.v.t. og frem 200 e.v.t. og udgør en væsentlig del af menneskets ældste litterære beretninger; hvordan opfattede egypterne

sig selv og fremmede kulturer, hvordan blev fortællingerne benyttet til for eksempel propaganda og identitetsdannelse, og i hvilken grad blev der udøvet censur og selvcensur?

Projekttitle: Metropolitens Monstre – Europas sociale centre & den autonome bevægelse i et transnationalt perspektiv

Bevillingsmodtager: Ask Katzesff

Institution: Københavns Universitet, Institut for Engelsk, Germansk og Romansk

Bevilget beløb: kr. 1.916.000,00

Projektbeskrivelse: Siden 70'erne har Europas mange besatte, selvorganiserede 'sociale centre' spillet en central rolle for de nye sociale bevægelser, der ofte er blevet betegnet som 'autonome'. Med udgangspunkt i et omfattende arkivmateriale fra tre sociale centre i henholdsvis Milano, Hamburg og London vil projektet undersøge de sociale centre og den autonome bevægelse i Europa.

Projekttitle: Private foreninger og staten i den græsk-romerske verden

Bevillingsmodtager: Christian Ammitzbøll Thomsen

Institution: Aarhus Universitet, Institut for Historie og Områdestudier

Bevilget beløb: kr. 1.959.000,00

Projektbeskrivelse: Formålet med projektet er at undersøge de private foreningers relationer til staten i den græsk-romerske verden i tiden fra 3000 f.v.t. til 200 e.v.t. De private foreninger havde et religiøst eller professionsbaseret grundlag og voksede frem uafhængige af staten i perioden. Staten ses på sin side dels som statens institutioner og den magtbærende politiske, økonomiske og militære elite.

Projekttitle: Medicin under besættelsen. Det danske offentlige sundhedsvæsen og medicinalvirksomhederne i 1900-60

Bevillingsmodtager: Henrik Tjørnelund

Institution: Roskilde Universitet, Institut for Kultur og Identitet (CUID)

Bevilget beløb: kr. 2.123.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet er en analyse af det dansk-tyske medicinvidenskabelige samarbejde op til, under og efter den tyske besættelse af Danmark 1940-45. Analysen sker i krydsfeltet mellem medicin-, videnskabs-, besættelsestids- og virksomhedshistorie.

Projekttitle: Ny konserveringsteknologi til dublering af Guldalderens malerier

Bevillingsmodtager: Cecil Krarup Andersen

Institution: Danmarks Biblioteksskole

Bevilget beløb: kr. 2.101.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet skal skabe en ny forståelsesramme for, hvordan dublering, en konserveringsteknik, virker på gamle malerier. Projektet vil danne en vidensplatform, som skal danne grundlag for den fremtidige, presserende indsats for at bevare Guldalderens malerier. Resultaterne vil kunne bruges på ældede oliemalerier på lærred i hele den vestlige verden, hvor viden på området er efterspurgt.

Projekttitle: Mellem husflid og professionelt håndværk – teknologiske og økonomiske aspekter af tekstilproduktionen i Danmark i yngre jernalder og vikingetid

Bevillingsmodtager: Lone Gebauer Thomsen

Institution: Aarhus Universitet, Institut for Forhistorisk Ark., Middelalderarkæologi, Etnografi og Socialantropologi

Bevilget beløb: kr. 2.232.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet afdækker formål, kvalitet og omfang af tekstilproduktionen i Danmark i yngre jernalder og vikingetid, cirka 550-1100 e.v.t. Udgangspunktet er en analyse af tekstilrelaterede redskaber som ten- og vævevægte, nåle og sakse fundet i grubehuse på ni udvalgte bopladser på Sjælland.

Projekttitel: Mobility on Kiribati – Continuity and Change

Bevillingsmodtager: Maria-Louise Bønnelykke Pedersen

Institution: Københavns Universitet, Institut for Antropologi

Bevilget beløb: kr. 2.392.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet vil undersøge, hvordan ø-nationen Kiribati oplever og praktiserer mobilitet i et lokalområde i den tæt befolkede atol Tarawa, hvor over halvdelen af Kiribatis befolkning bor. Hvordan er mobilitet en måde at håndtere sociale og klimatiske udfordringer på, og hvad er forbindelsen mellem mobilitet og 'resilience'? Og endelig, hvordan hænger forståelser af klimaforandringer sammen med mobilitet?

Projekttitel: Vold, subjektivisering og kropslig erfaring – en antropologisk undersøgelse af pigers erfaringer med vold

Bevillingsmodtager: Ann-Karina Henriksen

Institution: Roskilde Universitet, Institut for Samfund og Globalisering (ISG)

Bevilget beløb: kr. 2.647.000,00

Projektbeskrivelse: Vold som udtryksform er stigende blandt piger, og antallet af domme for vold afsagt mod piger er seksdoblet siden 1990. Projektet skal undersøge, hvordan piger i alderen 12-19 år bosiddende i København oplever vold i deres hverdagsliv både som udøver, offer og vidne, og hvordan brugen af vold påvirker pigernes selvforståelse og sociale relationer.

Projekttitel: Contesting Al-Qaida's Violent Action: An Analysis of the Current Salafi-Jihadi Debate on Jihadism

Bevillingsmodtager: Anne Kirstine Waage Beck

Institution: Københavns Universitet, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier

Bevilget beløb: kr. 2.276.000,00

Projektbeskrivelse: The project explores the debate which currently takes place between the ideological leadership of Al-Qaida and a number of Salafi-Jihadis who previously supported the movement's use of violence. The project analyses the debate as an internal contest within the militant movement.

Projekttitel: A Metaethical Enquiry into the Realism Debate

Bevillingsmodtager: Søren Engelsen

Institution: Syddansk Universitet, Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier

Bevilget beløb: kr. 1.999.000,00

Projektbeskrivelse: The dissolution of values and experiences of the contingency of norms mark our modern lives. On the one hand we respond to these experiences with relativistic and nihilistic approaches to the normative. Precisely this reaction is likely to be one of the main causes of a number of pathological conditions such as identity crisis, social indifference and tunnel view which are urgent problems to solve in today's modern societies. On the other hand, relativism and nihilism are most often also experienced as generally unsatisfactory, and some respond to this dissatisfaction with reactionary attitudes and turn to patterns of pre-modern dogmatic thought. The project is one of fundamental philosophical research but demonstrates its relevance in light of the above mentioned pathologies and reactionary tendencies. The research aims to show why value and morality, despite its essential connection to human consciousness cannot be understood as a relative or meaningless domain.

Projekttitel: Teologiske og metafysiske forudsætninger for Løgstrups tænkning. En filosofisk analyse

Bevillingsmodtager: Bjørn Rabjerg

Institution: Aarhus Universitet, Det Teologiske Fakultet

Bevilget beløb: kr. 1.988.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet er en filosofisk, systematisk læsning af Løgstrups forfatterskab med henblik på at afklare forholdet mellem fænomenologi, metafysik og teologi i Løgstrups tænkning. Denne læsning vil ikke kun være gavnlig for Løgstrup-forskningen, hvor forholdet mellem hans fænomenologi og hans teologiske og metafysiske forudsætninger er uafklaret, men også i samfundsrelateret sammenhæng. Løgstrups grundopfattelse, at religion er en tydnings af fællesmenneskelige erfaringer, indebærer nemlig, at religion kan diskuteres på rationelt grundlag.

Projekttitel: 'At komme fra landet' – en uddannelsessociologisk undersøgelse af et lokalsamfunds betydning for unges uddannelsesstrategier samt deres migrations- og mobilitetsmuligheder

Bevillingsmodtager: Sune Jon Hansen

Institution: Københavns Universitet, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

Bevilget beløb: kr. 1.988.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet undersøger, hvordan unge mellem 14 og 18 år håndterer at investere i uddannelse i et lokalsamfund under forandring. Med afsæt i bevægelser inden for den danske velfærdsstat, uddannelsessystemet og ændringer af nationale og lokale erhvervsstrukturer beskæftiger projektet sig med arv, erhverv og uddannelse, og hvordan det gør og gøres til en forskel 'at komme fra landet'. Konkret er der tale om et casestudie af et afgrænset ruralt lokalsamfund, som stiller skarpt på, hvordan rekrutteringen til ungdomsuddannelser også har at gøre med, hvor man kommer fra.

Projekttitel: Remembering the Past and Imagining the Future in Neuropsychological Populations – an examination of the neuro-cognitive mechanisms underlying episodic autobiographical memory and future thinking

Bevillingsmodtager: Katrine Rasmussen

Institution: Aarhus Universitet, Psykologisk Institut

Bevilget beløb: kr. 2.019.000,00

Projektbeskrivelse: Mental Travel Time refererer til menneskets evne til mentalt at projicere sig selv tilbage i tid for at genopleve fortidige personlige begivenheder eller fremad i tid for at føropleve mulige fremtidige begivenheder. Evnen til at genopleve fortiden og føropleve fremtiden anses for at bero på et fælles neurokognitivt system. Projektets formål er at undersøge dysfunktionelle effekter på selvbiografisk hukommelse og fremtidstænkning hos personer med hjerneskade for at belyse de bagvedliggende neurokognitive mekanismer og herved bidrage til en øget forståelse af sådanne effekter.

SENIOR-PROJEKTER

Projekttitel: Fra lyd til ord - hos danske børn i alderen 9-30 måneder

Bevillingsmodtager: Hans Basbøll

Institution: Syddansk Universitet, Institut for Sprog og Kommunikation

Bevilget beløb: kr. 439.000,00

Projektbeskrivelse: Undersøgelser viser, at danske børn i flere henseender er senere til at tilegne sig deres modersmål end børn i andre lande, som vi normalt sammenligner os med, og meget tyder på, at den danske lydstruktur byder de danske børn en særlig udfordring. Projektet vil undersøge sammenhængen mellem lydstrukturen i barnets sproglige input og barnets første ord samt den lydlig variation i forældrenes input til barnet, som det bruger som model for udtaalen. Projektet vil derudover udforske sammenhængen mellem barnets tidlige lydudvikling og tilegnelsen af det tidlige ordforråd. Spørgsmålet er, om barnets tidlige lydstrukturer kan bruges til at forudsige dets senere tilegnelse af ordforråd.

Projekttitel: GPS-opmåling af udvalgte partier af det antikke Halikarnassos' senklassiske bymur

Bevillingsmodtager: Poul Pedersen

Institution: Syddansk Universitet, Institut for Historie, Kultur og Samfundsbeskrivelse

Bevilget beløb: kr. 67.000,00

Projektbeskrivelse: Det antikke Grækenlands bymure er blandt de største og mest kostbare byggeprojekter, en græsk bystat kunne påtage sig, og igennem de seneste årtier har de været genstand for stigende forskningsmæssig interesse. I forbindelse med et studie af Halikarnassos' 7,5 km lange bymur skal dele af muren genopmåles med GPS, hvortil dette projekts midler skal anvendes.

Projekttitel: Longhouses with sunken floors at the turn of the neolithic - a study of archeological sites in the Limfjord Region from the perspectives of the Resen-gaard finds.

Bevillingsmodtager: John Lunde Simonsen

Institution: Museum Salling

Bevilget beløb: kr. 424.000,00

Projektbeskrivelse: Projektet beskæftiger sig med bosættelser og menneskers dagligliv i dansk stenalders slutningstid og begyndelsen af bronzealderen (2350-1600 f.v.t.). Der er gjort nye fund af materiale fra bopladser med langhuse med forsænkede beboelsesgulve i den østlige halvdel. Disse huse er nu fremkommet i større antal især ved Limfjorden. I adskillige af dem er gulvene så velbevarede, at de kan ses som 'fossile gulve', som rummer fund af redskaber, makrofossiler og spor af varierende aktiviteter præcis dér, hvor husenes beboere for flere tusinde år siden har efterladt dem. Derved bliver disse gulve lovende med hensyn til forskning i dagliglivets aktiviteter.

Projekttitel: "Sorte Muld". Kult-, håndværks-, og handelscenter i Østersøen i det 1. årtusinde e.v.t.

Bevillingsmodtager: Anne Nørgaard Jørgensen

Institution: Nationalmuseet

Bevilget beløb: kr. 1.080.000,00

Projektbeskrivelse: Mysteriet bag en af de største bopladser i Nordeuropa afdækkes i et internationalt arkæologisk projekt. Projektet skal som noget nyt forklare, hvordan og hvorfor eliten i jernalderen vælger at samle de kultiske og produktive funktioner på store centralpladser, samt blotlægge struktur, funktion og kommunikation i tid og rum i Østersøområdet. Objektet er det enestående kompleks på Bornholm, 'Sorte Muld', der har haft en central funktion i det baltiske område.

Projekttitel: Kropsforestillinger i de gnostiske Nag Hammadi-tekster

Bevillingsmodtager: Rune Nyord

Institution: Københavns Universitet, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier

Bevilget beløb: kr. 1.011.000,00

Projektbeskrivelse: Projektets formål er at undersøge menneskekroppens rolle i de gnostiske Nag Hammadi-tekster. Teksterne udtrykker forskellige kristne grupperingers religiøse verdenssyn fra de første århundreder e.v.t. og har det til fælles, at de stod i modsætning til hovedstrømningerne i kristendommen, blandt andet i deres insisteren på, at frelse kun kunne opnås gennem erkendelse af, at mennesket grundlæggende er fremmed for verden, hvor det holdes fangen af onde eller blot uvidende overmenneskelige kræfter. Disse gnostikere beskrives ofte som opfyldt af et grundlæggende had til alt, hvad der hører denne verden til – ikke mindst menneskekroppen. Alligevel er deres tekster fulde af henvisninger til kroppen og dens dele, som bruges billedligt til at nærme sig den principielt uudsigelige virkelighed, der ligger uden for eller bag ved verden.

KONFERENCER

Projektittel: The 10th International NOFOD Conference: Dancing Space(s) – Spacing Dance(s)

Bevillingsmodtager: Pia Susanne Ravn

Institution: Syddansk Universitet, Institut for Idræt og Biomekanik

Bevilget beløb: kr. 79.200,00

Projektittel: "Den postkoloniale konflikt i Pia Arkes kunstneriske værk: Fossil identitet og erotisk tiltrækning". En konference om billedkunstens bidrag til postkoloniale studier med udgangspunkt i Pia Arkes kunstneriske praksis

Bevillingsmodtager: Carsten Bo Juhl

Institution: Det Kongelige Danske Kunstakademi Billedkunstskolerne

Bevilget beløb: kr. 79.200,00

Projektittel: The International Networked Learning Conference (NLC)

Bevillingsmodtager: Lone Dirckinck-Holmfeld

Institution: Aalborg Universitet, Institut for Kommunikation

Bevilget beløb: kr. 79.200,00

Projektittel: Den romanfortalte erindring - genrehybridisering, interdiskursivitet og metafiktion i den aktuelle spanske roman (1990-2010)

Bevillingsmodtager: Hans Lauge Hansen

Institution: Aarhus Universitet, Institut for Sprog, Litteratur og Kultur

Bevilget beløb: kr. 79.200,00

Projektittel: Conference: International / intercultural negotiation

Bevillingsmodtager: Anne Marie Bülow

Institution: Copenhagen Business School, Institut for Internationale Kultur- og Kommunikationsstudier

Bevilget beløb: kr. 79.200,00

Projektittel: NOLAN konference, 2010, "Samfund, kultur og natur. Nye forståelser af politik, identitet og ressourcer"

Bevillingsmodtager: Anne Marie Ejdesgaard Jeppesen

Institution: Københavns Universitet, Institut for Engelsk, Germansk og Romansk

Bevilget beløb: kr. 79.200,00

Projektittel: 'Zero Hours' - Crisis Conceptions and Construction of New Beginnings and Breaks with the Past in Moments of Conceptual Insecurity in the 20th and 21st Century

Bevillingsmodtager: Rolf-Hagen Schulz-Forberg

Institution: Aarhus Universitet, Institut for Historie og Områdestudier

Bevilget beløb: kr. 79.200,00

Projektittel: Logic and Language in the Middle Ages

Bevillingsmodtager: David Kristian Bloch

Institution: Københavns Universitet, Saxo-Instituttet

Bevilget beløb: kr. 72.000,00

Projektittel: "The Ethics of War" - International konference om krigsetik

Bevillingsmodtager: Kasper Lippert-Rasmussen

Institution: Aarhus Universitet, Institut for Statskundskab

Bevilget beløb: kr. 79.200,00

Projektittel: Islam and Nation Formation in the Middle East National Identity Politics in Comparative Perspectives, Conference IV: "The Uses of History and the Politics of Memory"

Bevillingsmodtager: Catharina Raudvere

Institution: Københavns Universitet, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier

Bevilget beløb: kr. 79.200,00

Projektittel: KOSMOS. Jewellery, Adornment and Textiles in the Aegean Bronze Age. 13th international Aegean conference

Bevillingsmodtager: Marie-Louise Bech Nosch

Institution: Københavns Universitet, Danmarks Grundforskningsfonds Center for Tekstilforskning

Bevilget beløb: kr. 79.092,00

Projektittel: "Who is Calling? - the Subject and the Other in Philosophical Hermeneutics"

Bevillingsmodtager: Thomas Wentzer

Institution: Aarhus Universitet, Institut for Filosofi og Idehistorie

Bevilget beløb: kr. 79.200,00

Projektittel: Invention, rewriting, usurpation: discursive fights over religious traditions in antiquity

Bevillingsmodtager: Anders-Christian Lund Jacobsen

Institution: Aarhus Universitet, Det Teologiske Fakultet

Bevilget beløb: kr. 79.200,00

Projektittel: Probabilistic models for measurement in education, psychology, social science and health

Bevillingsmodtager: Tine Nielsen

Institution: Copenhagen Business School, CBS Learning Lab

Bevilget beløb: kr. 79.200,00

Projektittel: Subjectivity and Learning in Everyday Life

Bevillingsmodtager: Allan Westerling

Institution: Roskilde Universitet, Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning (PAES)

Bevilget beløb: kr. 78.242,00

FORSKNINGSOPHOLD I UDLANDET	VIDENSKABELIGE TIDSSKRIFTER
<p>Projekttitle: Brave New Migrant World. The Development Potential of Peruvian Transnational Migration Bevillingsmodtager: Karsten Pærregaard Institution: Københavns Universitet, Institut for Antropologi Bevilget beløb: 455.813,00</p> <p>Projekttitle: Fortid og nutid i Zanzibars musikkultur; et musikanthropologisk feltarbejde i og omkring festivalen "Sauti Za Busara, 2010" og dens kulturelle og musikalske forvaltning af taarab Bevillingsmodtager: Annemette Kirkegaard, Københavns Universitet, Institut for Kunst- og Kulturvidenskab Bevilget beløb: kr. 68.000,00</p> <p>Projekttitle: Tourist Lexicography in the Information and Experience Society Bevillingsmodtager: Patrick Y. G. Leroyer, Handelshøjskolen, Aarhus Universitet Bevilget beløb: kr. 84.000,00</p> <p>Projekttitle: "Her går det godt" - en analyse af sent gammeltestamentlige, apokryfe og pseudepigrafiske tekster, hvor hovedtendensen er positiv over for integration i diasporasamfundet Bevillingsmodtager: Else Holt, Aarhus Universitet, Afdeling for Gammel og Ny Testamente Bevilget beløb: kr. 83.000,00</p>	<p>Projekttitle: CARL NIELSEN STUDIES Bevillingsmodtager: Niels Krabbe Institution: Det Kongelige Bibliotek Bevilget beløb: kr. 90.000,00</p> <p>Projekttitle: DANISH MUSICOLOGY ONLINE, årg. 2010/2011/2012 Bevillingsmodtager: Søren Møller Sørensen Bevilget beløb: kr. 100.000,00</p> <p>Projekttitle: SOUNDEFFECTS - AN INTERDISCIPLINARY JOURNAL OF SOUND AND SOUND EXPERIENCE Bevillingsmodtager: Iben Have Bevilget beløb: kr. 118.900,00</p> <p>Projekttitle: K&K - (KULTUR OG KLASSE), årg. 2010/2011/2012 Bevillingsmodtager: Per Krogh Hansen Institution: Syddansk Universitet, Institut for Litteratur, Kultur og Medier Bevilget beløb: kr. 90.000,00</p> <p>Projekttitle: CLASSICA ET MEDIAEVALIA, årg. 2010/2011/2012 Bevillingsmodtager: Tønnes Bekker-Nielsen Bevilget beløb: kr. 170.000,00</p> <p>Projekttitle: DANISH YEARBOOK OF PHILOSOPHY, årg. 2010/2011/2012 Bevillingsmodtager: Finn Collin Institution: Dansk Filosofisk Selskab Bevilget beløb: kr. 155.000,00</p> <p>Projekttitle: FOUCAULT STUDIER, årg. 2010/2011/2012 Bevillingsmodtager: Sverre Raffnsøe Institution: Copenhagen Business School, Institut for Ledelse, Politik og Filosofi Bevilget beløb: kr. 50.000,00</p> <p>Projekttitle: UDDANNELSESHISTORIE, årg. 2009/2010/2011 Bevillingsmodtager: Susanne Wiborg Institution: Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie Bevilget beløb: kr. 125.000,00</p>
	START
	<p>Projekttitle: Textiles – European Production and Consumption in the Pre-industrial Era Bevillingsmodtager: Marie-Louise Bech Nosch Institution: Københavns Universitet, Danmarks Grundforskningsfonds Center for Tekstilforskning Bevilget beløb: kr. 51.120,00</p> <p>Projekttitle: Religion and Political Thought Bevillingsmodtager: Jesper Tang Nielsen Institution: Københavns Universitet, Det Teologiske Fakultet Bevilget beløb: kr. 288.000,00</p>

Kan en løgn ses?

En troværdig løgnedetektor lader stadig vente på sig. Af Steen Bruun Jensen

---

Sidste år kørte det meget omdiskuterede program 'Sandhedens time' på TV3, hvor programmets deltagere skulle svare på en række grænseoverskridende spørgsmål. Hvis de svarede sandt hele vejen igennem, kunne de forlade programmet med en større pengepræmie. Hvorvidt svarene var rigtige og forkerte blev afgjort af en løgnedetektor, der i programmets logik aldrig tog fejl. Løgnedektoren var en såkaldt polygraf, og i virkelighedens verden er dens troværdighed noget mere tvivlsom og i hvert fald videnskabeligt udokumenteret.

Hvordan mennesker bedrager, og hvordan bedrag kan opdages, har længe optaget både forskere, politi og almindelige mennesker. Til den første kategori hører Kamila Ewa Sip, der dette efterår forsvarede sin ph.d.-afhandling 'Neuroimaging of deception in social interaction and lie-detection'. Heri undersøger hun, om neuroafbildningsteknikkerne på nuværende tidspunkt er pålidelige nok til at blive brugt på det kriminaltekniske felt.

Hvor polygrafen 'virker' ved at afsløre tegn på følelsesmæssig og fysiologisk ophidselse, måler neuroafbildningsteknikkerne niveauet af blodets iltning i hjernens regioner, som influeres forskelligt i forhold til den neurale

KAMILA EWA SIP har udarbejdet sin ph.d.-afhandling 'Neuroimaging of deception in social interaction and lie-detection' ved Afdeling for Lingvistik ved Institut for Antropologi, Arkæologi og Lingvistik, Aarhus Universitet og CFIN ved Århus Sygehus. Hun er i øjeblikket ansat ved Department of Psychology ved Rutgers University i USA.

aktivitet, der foregår. Selvom forsøg har vist, at falske udsagn kan medføre øget aktivitet i visse dele af hjernen, er neuroafbildningsteknikken stadig ikke en stensikker løgnedetektor, mener Kamila Ewa Sip:

"Hovedkonklusionen i min afhandling er, at bedrag er et socialt fænomen, som ikke kan betragtes isoleret. Det er helt usandsynligt, at alle former for bedrag kan lokaliseres til et enkelt sted i hjernen, som man kan måle på", siger hun.

Afhængig af kontekst Det er meget vanskeligt at give en entydig definition på, hvad en løgn er. Almindeligvis forstås en løgn som det at fortælle en usandhed, men en sådan definition er ikke særlig anvendelig i det virkelige liv:

"Det er ikke alt bedrageri, der handler om, at man lyver. Vi kan også godt være bedrageriske ved at fortælle sandheden", siger Kamila Ewa Sip, der blandt andet har studeret terminspillet Mejer, hvori deltagerne ikke bare lyver, men også forsøger at få modstanderne til at tro, at de lyver, selv når de taler sandt.

"Bedrag handler blandt andet om hensigter og forventninger. Og derfor er det ikke helt let at skelne løgn fra sandhed. Der er intet sprogligt, fysiologisk eller neuralt, der er enestående for bedrag, så der er ingen facitliste, der objektivt kan afgøre, hvad der er sandhed eller løgn. Generelt er der visse sproglige og ikke-sproglige vink, som kan bruges som tegn på muligt bedrag, men folk er til daglig forudindtaget og støtter sig til stereotype forestillinger om, hvad der er tegn på bedrag, og fejlbedømmer ofte opførsel på baggrund af falske forventninger til, hvad bedrag er, eller hvordan en løgn tager sig ud."

Samme fejlbedømmelser gør sig gældende for både polygrafen og neuroafbildningen som løgnedetektorer:

"Polygrafen afslører egentlig ikke løgne, men blot perifere ophidselser i sammenhæng med specifikke reaktioner. Men det behøver ikke at være tegn på skyldfølelse. De observerede fysiologiske reaktioner kan have mange forskellige oprindelser. Hvis folk er bange for at blive fejlagtigt beskyldt for at have begået en forbrydelse, vil deres fysiologiske reaktioner manifestere sig som udtryk for dårlig samvittighed, men det gør dem ikke skyldige. Den fysiologiske reaktion, der

registreres under afhøringerne, kan være udtryk for nervøsitet eller frygt og ikke nødvendigvis skyld", siger hun.

"For neuroafbildningens vedkommende er svagheden blandt andet, at iltningen af blodet også har med ikke-neurale, kropslige ændringer at gøre, for eksempel personens åndedrætsmønster, der influerer direkte på blodiltningens niveauet og dermed også betyder noget for scanningen. Det kan neuroafbildningen ikke tage højde for", siger hun.

Derfor konkluderer Kamila Ewa Sip, at man indtil videre ikke kan se neuroafbildning som en form for løgnedetektor:

"Jeg mener, at anvendelsen af neuroafbildning til kriminaltekniske undersøgelser ikke er mulig, og at det kræver stor forsigtighed før metoden bruges til at måle graden af sandfærdighed i retten. Så der ligger stadig en opgave i at finde en bedre og mere pålidelig løgnedetektor, der kan give mere valide bedømmelser", siger hun. ■

Foto: Scanpix

Har vi et ansvar over for kommende generationer og folk i fjerne lande? Hvor langt rækker vores ansvar og hvad kræver det af os? Af Morten Dige

Med de seneste anbefalinger fra FN's klimapanel synes det mere end nogensinde klart, at de menneskeskabte klimaændringer som minimum vil påføre os alle meget store ulemper og dertil formentlig ramme skævt, således at de, der rammes hårdest, vil blive kommende generationer, som ikke er 'medskyldige' i klimaændringerne, og nuværende befolkningsgrupper, som i forvejen er resursemæssigt forfordelt. Fordelingen af klimaændringernes fordele og ulemper er og vil blive stærkt ulige, fordi fordelene ved klimabelastende produktion og forbrug først og fremmest høstes af den nuværende generation og befolkningerne i de rigeste lande, og ulemperne omvendt påføres kommende generationer og befolkninger i verdens fattigste lande.

At dette rejser etiske spørgsmål synes lige så klart: vi har alt andet lige et etisk ansvar for ikke at påføre andre ulempe og skade, at

træde hjælpende til, når vi kan, og at afbøde uretfærdig fordeling af fordele og ulemper. Men spørgsmålene stiller sig på en særlig måde, når vi taler om kommende generationer og folk i fjerne lande.

To perspektiver på ansvar De fleste er nok med på, at vi har et *vist* ansvar over for kommende generationer og folk i ulandene. Det interessante spørgsmål bliver selvfølgelig, hvor langt ansvaret rækker, og hvad det konkret kræver af os.

I en moralfilosofisk afsøgning af et svar på, hvem der tilfalder etisk ansvar, og hvor langt det rækker, kan man identificere to yderpositioner.

Den ene yderposition er den 'nærhedssetiske', der hævder, at vore ansvar aftager stejlt med afstanden i tid og rum: *Mine* ansvar

gælder først og fremmest de mennesker, jeg har kontakt med nu & her og den måde, jeg umiddelbart og direkte påvirker deres velværd og værdighed på. Mine pligter handler primært om at hjælpe og gøre godt og at undgå skade og krænkelse over for de mennesker, jeg har påtaget mig særlige forpligtelser og ansvar over for (for eksempel mine børn). Den anden yderposition er det rent upartiske perspektiv, der hævder, at vore ansvar principielt er fuldkommen uafhængige af, hvor tæt (i tid og rum), vi er på de mennesker, vi påvirker: De fjerne og fremtidige konsekvenser af såvel mine handlinger som mine undladelser må jeg give samme vægt i mine etiske overvejelser; jeg må til enhver tid overveje, om mine handlinger samlet set og i det lange løb tjener verden bedst muligt, eller om jeg burde tillægge mig helt andre handlinger, forbrugsmønstre, projekter, livsstil osv.

Der er næppe tvivl om, at de nærhedsetiske fordringer for det første er dem, vi med mindst besvær kan indse og for det andet også har mindst besvær med at blive motiveret af: Vi kan indse, at vi står i direkte, gensidige afhængighedsforhold med familie og venner, vi har et ret umiddelbart kendskab til, hvad deres behov og interesser er, og hvad vi selv kan gøre for at opfylde dem, og vi er

typisk bundet emotionelt til familie og venner på en sådan måde, at det ikke kræver en overmenneskelig viljesanstrengelse at gøre det rette.

Den nærhedsetiske 'løsning' på problemet med de 'fjerne andre' er at sige, at de også har nogle 'nære', som har ansvaret for dem. Hvis alle bare levede op til ansvaret for deres nærmeste, ville vi leve i den bedste af alle verdener. På den måde lever positionen umiddelbart op til kravet om universaliserbarhed, det vil sige, at man ville kunne acceptere, at alle levede efter de samme principper, som man selv lever efter.

Nærhedsetikkens begrænsninger Der er to nærliggende indvendinger mod den løsning, for det første at en hel del mennesker rent faktisk *svigter* deres moralske ansvar over for andre, og for det andet at vore handlinger kan have eksterne og utilsigtede virkninger, som rammer andre end vore nærmeste. I situationer, hvor andre svigter deres moralske ansvar, kan man selvfølgelig insistere på, at det stadig er *deres* og ikke mit ansvar, men så begynder det hurtigt at knibe i forhold til kravet om universaliserbarhed, og det er da også de færreste, der ved nærmere

eftertanke finder den holdning acceptabel. Sagen er nemlig, at vi kan *pådrage* os ansvar, selv om vi ikke selv har *påtaget* os dem gennem vore handlinger. For at konkretisere sagen kan vi overveje et eksempel, som skyldes den australske filosof Peter Singer¹: Hvis jeg kommer forbi en lavvandet dam, hvor et lille barn er ved at drukne, forekommer det oplagt, at jeg pådrager mig et moralsk ansvar for at redde barnet op af vandet, eftersom jeg kan gøre det uden større anstrengelse eller risiko. Og jeg ville næppe kunne unddrage mig ansvaret ved eksempelvis at sige:

- Det var ikke *mig*, der skubbede barnet ud i vandet
- Det ikke er et barn, jeg kender
- Det er et barn, der plejer at mobbe mit barn henne i skolen
- Der er andre, der står tættere på (om end de ikke reagerer)
- Mine dyre ruskindssko vil blive ødelagt.

Men hvorfor har vi egentlig et ansvar over for det druknende barn? Hvis vi ser på de generelle kriterier for, hvornår vi har et ansvar for at hjælpe, synes det at afhænge af følgende: **Behov:** Er der behov for hjælp?

Nærhed: Er man tæt på den, der har brug for hjælpen?

Evne: Har man evne/mulighed for at hjælpe?

“Hvad vi har brug for er en moralsk arbejdsdeling således, at de upartiske hensyn over for kommende generationer og folk i fjerne egne i vid udstrækning løses politisk.”

Sidste udvej: Er der ingen andre til at hjælpe?

Risiko: Kan man hjælpe uden væsentlig fare eller ulempe for sig selv?

Meddelagtighed: Har man selv medvirket til at bringe personen i en udsat position?

Bemærk, at ‘nærhed’ kun er ét ud af seks kriterier. Man kan sige, at nærhedsetikken forudsætter en stærk sammenhæng mellem nærhed og de andre kriterier: hvorvidt der er et behov, om man har evnen, om man er sidste udvej, og om man er ‘meddelagtig’ afhænger af, at man også er tæt på i tid & rum eller tæt forbundet med vedkommende i emotionel henseende. I forhold til barnet i dammen er sagen imidlertid den, at de andre kriterier er så presserende til stede, at det bliver irrelevant, om man kender barnet eller har påtaget sig et specifikt ansvar i forhold til det: der er *behov* for hjælp, man *kan* hjælpe uden at skulle ofre noget af tilsvarende moralsk betydning, og da andre ikke gør noget, er man den *sidste udvej*.

Parallellen til klima-diskussionen er selvfølgelig, at vi også her kan blive stillet over for et ansvar, hvis det gælder at:

- Der er et åbenbart og påtrængende behov for, at vi gør noget
- Vi faktisk har evnen til det uden væsentlig fare og ulempe for os selv
- Vi ikke kan sætte os til at vente på, at andre gør noget ved det
- Vi er ‘meddelagtige’ i kraft af eksterne virkninger af vore forbrugsmønstre.

Netop disse synes at være kernepunkter i diskussionen: Nogle vil stadig anfægte, at der i det hele taget er behov for at gøre noget, om end der efterhånden synes at være en

meget stærk konsensus om det modsatte synspunkt; om vi har evnen til at gøre noget, og hvad vi konkret kan gøre, er ligeledes omdiskuteret; i forbindelse med klimatopmødet drejer mange diskussioner sig selvsagt om Danmarks mulige nøglerolle i forhold til at formulere og implementere løsningsforslag – og vores ‘meddelagtighed’, hvis vi ikke gør noget eller ikke gør nok.

Det særlige ved klimatruslen Problemet er dog for mig at se, at der også er nogle afgørende disanalogier mellem “barnet i dammen” og klima-problematikken.

Truslen i førstnævnte er *konkret og umiddelbar*. Vi ved, hvad truslen består i, og hvem den er rettet mod – der er så at sige et ansigt på (også selv om barnet ligger med ansigtet nedad); klimatruslen er derimod *dif-fus*: det er uklart, hvem den vil ramme og hvordan.

Det er indlysende, *at* vi kan gøre noget, og *hvad* vi kan gøre for barnet i dammen. Det er langt mindre indlysende, *at* vi hver især kan gøre noget effektivt ved klimatruslen og i givet fald *hvad*.

Situationen er *unik*, så når vi har reddet barnet, har vi én gang for alle gjort, hvad vi skulle i den henseende; vi skal kun ofre ét par sko. Klimatruslen ser ud til at være langt mere *omfattende* og *langvarig*, og vi skal derfor være parate til at yde mere og længe-re; vi skal eksempelvis ofre mere end én bøf.

Vor hjælpeindsats over for barnet er stort set *uafhængig* af andres, så vi behøver ikke afvente andres ageren, og der er ikke brug for kollektive beslutninger og indsatser. Derimod forekommer det ganske nyttesløst at

gøre noget på egen hånd over for klimatruslen; den vil kræve en helt anden *koordineret* indsats. Hvis der er 1000 damme med 1000 børn, er vi nødt til at koordinere indsatsen og helst også sikre, at alle yder deres.

Det er indlysende, at et par nok så fine ruskindssko ikke har en *tilsvarende moralsk betydning* som et barns liv (ikke engang hvis det var mine ruskindssko). Om en virksom indsats over for klimatruslen kræver *urimelige ofre* af os, er derimod igen omdiskuteret.

Tilsammen peger disse faktorer for mig at se på, at vi ikke kan stille de samme krav om at handle upartisk til andres fordel i de to scenarier. Indsatsen i det første scenario er og bør være personlig (der er noget forkasteligt ved at stå med sine ruskindssko på det tørre og kalde efter hjælp eller sige “nu må politikerne til at vågne op”). Men vi kan ikke tilsvarende kræve, at den enkelte borger personligt skal tilrettelægge sin livsstil med sigte på at “redde klimaet”, for det ville rejse store koordinationsproblemer i forhold til at sikre en tilstrækkelig effekt, være en demoraliserende stor opgave for den enkelte, stille sig i vejen for spontan og helhjertet optagethed af dagliglivet (med den særlige opmærksomhed, som vore personlige engagementer og relationer med rette kræver af os).

Hvad vi har brug for er en *moralsk arbejdsdeling* således, at de upartiske hensyn over for kommende generationer og folk i fjerne egne i vid udstrækning løses politisk. Det er vel at mærke ikke en sag om, at “politikere skal løse problemet” for os, men derimod at vi må løse opgaven i fællesskab gennem en koordineret politisk indsats.

MORTEN DIGE er ph.d. og lektor ved Institut for Filosofi og Idehistorie ved Aarhus Universitet.

Politiske indgreb og personlig frihed En væsentlig instans i en sådan politisk koordinering er i vor type af velordnede samfund lovgivning. Hertil knytter der sig politisk-etiske spørgsmål om det rimelige i, at staten regulerer borgernes liv i en klimavenlig retning, og dem vil jeg afslutningsvis knytte nogle få kommentarer til.

Hvornår er et lovindgreb på sin plads? Konkret kunne man for eksempel forestille sig restriktioner eller afgifter på oksekød, som det er forbundet med store udslip af drivhusgasser at producere. Blandt de krav, man må stille til lovindgreb, hører, at de for det første skal være *velbegrundede og virksomme* og for det andet *ikke skader eller krænker* borgerne på uacceptable måder, for eksempel krænker deres grundlovssikrede rettigheder (der har på det seneste været flere stramninger af straffeloven, der kunne anfægtes ud fra disse kriterier). Indvendingen imod klimamotiverede forbud eller restriktioner på fx oksekød ville – givet at de ville være velbegrundede og virksomme – være, at det strider mod borgernes ret til at leve deres liv ud fra egne præferencer, værdiforestillinger og livsanskuelser. Over for den slags skal staten forholde sig neutral for at værne om den personlige frihed.

Men den indvending er i mine øjne ikke nær så potent, som den umiddelbart kunne se ud til. Statens politik er nemlig ofte ikke spor neutral i forhold til dens effekt på folk med modstridende præferencer, værdiforestillinger og livsanskuelser. Blot nogle få eksempler: Når politikere lovgivningsmæssigt skaber rammerne for stærkt centraliseret stordrift inden for landbrugs- og fiskerierhvervet, så nedlægger man samtidig (med henvisning til 'strukturudviklingen') hele livsfor-

mer inden for landbokulturen; man kan ikke længere *vælge* at blive bondemand eller fisker i traditionel forstand (gårdene er affolkede, og bådene er fyldt op med billig, udenlandsk arbejdskraft), og vi er i det store og hele blevet afskåret fra at købe frisk fisk hos en fisker. Valgmulighederne er med andre ord afgrænset på en ganske bestemt måde i kraft af statslig politik. Når man indfører hastighedsbegrænsninger, afskærer man reelt bilkøberne fra visse bilmodeller (som det ikke er rentabelt for handlerne at hjemtage). Når politikere lovgivningsmæssigt regulerer uddannelsen til mekaniker i en mere boglig retning, afskærer man med ét slag en stor gruppe unge fra at forfølge dén livsdrøm. Osv. Alt dette accepterer vi sjovt nok, omend mere eller mindre godvilligt. Prøv at tænke på, hvor mange begrænsninger vi accepterer med henvisning til 'udviklingen'. Det gør vi formentlig, fordi man med en vis ret stadig kan hævde, at vi har et *passende spektrum af valgmuligheder* på de nævnte områder og dermed et spillerum for den personlige frihed. Selv om livet som bondemand er umuliggjort i vores del af verden, så er det stadig muligt at efterstræbe et passende udvalg af værdiforestillinger og livsanskuelser; der er stadig et pænt udvalg af bilmodeller at vælge mellem; og man må håbe, at de, der ikke er bogligt stærke nok til at blive mekanikere, ikke desto mindre tilbydes et passende spektrum af lødige livsmuligheder.

Min pointe er selvfølgelig, at hvis man ikke er bange for at fastlægge borgernes spillerum af valgmuligheder på de nævnte områder, så er der heller ikke grund til tilbageholdenhed med klimalovgivning, hvis den i øvrigt er velbegrundet (for eksempel med henvisning til kommende generationer og

folk i fjerne lande), og hvis den er virksom. Der er ikke uden videre grund til betænkeligheder med henvisning til indskrænkning af den personlige frihed. Det kan oven i købet være værd at minde os selv om, hvad de personlige frihedsrettigheder oprindeligt gælder: trykke- og talefrihed, religionsfrihed, forsamlings- og foreningsfrihed, retssikkerhed, ejendomsret, stemmeret osv. Hvad de derimod ikke gælder, er uindskrænket frihed med hensyn til forbrugsvalg, og bøf-spisning falder næppe ind under de nævnte kategorier. Heftige CO₂-skatter på for eksempel oksekød vil stadig være foreneligt med, at borgerne har et passende spektrum af valgmuligheder – også i forhold til deres kulinariske velfærd. Hvad der vil ske er simpelt hen, at vi får nogle *andre*, ikke med nogen nødvendighed dårligere, rammer at udfolde vor personlige frihed inden for.

Jeg elsker selv oksekød, og dog siger jeg: go ahead!

NOTER

1 Singer, P. 2002, *One World: The Ethics of Globalization*, Yale UP 2002.

2 Kriterierne bygger på kriterier for virksomheders sociale ansvar formuleret i Simon, J.G., C.W. Powers and J.P. Gunnemann, "The Responsibilities of Corporations and Their Owners," i: *The Ethical Investor: Universities and Corporate Responsibility*, Yale UP 1972.

Artiklen er baseret på et oplæg afholdt ved en debatdag om fødevarer, klima og etik, arrangeret af Forbrugerrådet og Det Ethiske Råd. Landstingssalen, Christiansborg, torsdag d. 1. oktober 2009.

Red klimaet

- spis en porre

Et essay om fødevarer, etik og klima.

Er der brug for en kødskat?

Af Klemens Kappel

Vores madvaner står for en stor del af vores samlede bidrag til klimaforandringer, og det er især vores indtag af kød - særligt oksekød - der er en stor klimasynder. Et af de steder, hvor vi i vores eget liv kan gøre en indsats for at mindske vores klimapåvirkning, er derfor ved at tillægge os mere klimavenlige kostvaner. Rådene er meget ligetil: spis grøntsager i stedet for kød, spis kylling og fisk i stedet for oksekød, spis lokalt producerede varer, drik hellere øl end vin, køb ind på cykel og smid ikke så meget ud. Skal man huske en afgørende opfordring, så er det denne: spis mindre kød, og det er også dette, jeg vil bruge som eksempel i det følgende.

Hvor meget en gennemførlig ændring af vores kostvaner i disse retninger faktisk vil kunne mindske udledningen af klimaskadelige gasser, vil jeg lade specialister om at skønne, ligesom jeg heller ikke vil gisne om, hvilken indflydelse en storstilet kostomlægning kunne have på den globale klimaudvikling. Men jeg vil i det følgende gå ud fra, at effekten af klimavenlig kostomlægning ikke er så lille, at hele diskussionen er meningsløs.

Individuelle eller kollektive tiltag? Det er sådan set meget enkelt, hvordan klimavenlige kostvaner ser ud. Spørgsmålet er, hvordan vi skal omsætte disse opfordringer i handling, og der er to strategier, jeg vil overveje:

- *Individuelle strategier*, hvor hver enkelt forbruger af sig selv tillægger sig mere klimavenlige kostvaner.
- *Kollektive strategier*, hvor staten fører en klimavenlig kostpolitik, det vil sige en politik, der på forskellig vis tilskynder til, at borgere tilegner sig mere klimavenlige kostvaner.

De to strategier udelukker selvfølgelig ikke hinanden, men de er ud fra en politisk-filosofisk synsvinkel meget forskellige. De individuelle strategier privatiserer det moralske ansvar: det overlades til den enkelte at gøre

op med sig selv, om og hvordan han eller hun vil bidrage til en bedre klimaudvikling. De kollektive strategier, derimod, tager på en måde dette etiske valg ud af den enkeltes liv og gør det til et kollektivt anliggende.

Man kan udmærket tænke sig tiltag, som hverken er kollektive eller individuelle i den forstand, jeg har skitseret. For eksempel kan arbejdspladser og institutioner og detailhandlen ændre på hvilke fødevarer, der udbydes, og hvordan. Er der ganske enkelt mindre kød på bordet i arbejdspladsens kantine, eller er køledisken med slagtervarer stuvet af vejen i supermarkedet, så kan det givetvis have en stor indflydelse på, hvor meget kød vi ender med at spise.

Her vil jeg diskutere valget mellem individuelle og kollektive strategier set ud fra en etisk og politisk-filosofisk synsvinkel. Individuelle tiltag kunne alt andet lige være at foretrække. Den individuelle strategi respekterer borgernes egne moralske valg, hvilket er vigtigt i moralsk kontroversielle spørgsmål, som hele klimaproblematikken nok må siges at være. Ligesom staten ikke skal diktere, om vi skal købe økologisk mad eller Max Havelaar-kaffe, så kunne man sige, at det ikke er statens opgave at diktere en holdning til, hvordan vi skal indrette en intim del af vores hverdagsliv som reaktion på klimaforandringerne.

Men som jeg skal uddybe, er der også grunde til at tro, at klimaudfordringens etiske struktur gør, at en strategi baseret på individuelle valg ikke vil være særligt effektiv. Hvis vi ønsker at reducere den klimabelastning, der skyldes vores madvaner, så kan en kollektiv strategi synes berettiget. I praksis taler det for, at det er berettiget, at staten fører en politik, der giver os alle et incitament til at spise mere klimavenligt.

Klimaudfordringens etiske struktur Det er ganske væsentligt at gøre sig klimaudfordringens etiske struktur klar: Vores indsats nu for at afbøde eller forhindre virkninger af kli-

maforandringer vedrører fremtidige generationer, og i vidt omfang fremtidige generationer i andre dele af verden end vores egen. Vi skal derfor ikke primært gøre en indsats for vores egen eller vores børns skyld, men ud fra et etisk hensyn til mennesker, der er fjerne i sted, i tid og ofte også i kultur.

At vi faktisk har en etisk forpligtelse over for mennesker, der lever i fjerne egne af verden, eller som ikke lever nu, men i fremtiden, er et kontroversielt etisk synspunkt, og jeg skal vende tilbage til betydningen af dette.

Men i første omgang er det vigtigt at forstå, at selv når man ser bort fra denne kontrovers, så betyder klimaproblemets etiske struktur, at individuelle strategier næppe vil være særligt fremmende for en klimavenlig kostomlægning. Igen med kødspising som eksempel, så vil det ganske enkelt være vanskeligt for de fleste af os at opbyde tilstrækkeligt med viljestyrke til at holde op med at spise kød.

For det første er der en konflikt med *individerationalitet*. Hvis jeg sætter stor pris på kød, fordi jeg ganske enkelt godt kan lide det, så vil det være bedst for mig (mest rationelt) at spise kød snarere end andre ting, når pris og næringsindhold er det samme. Det gælder, uanset om andre holder tilbage med kød eller ej. Og det gælder uanset, at jeg godt kan se stærke klimaetiske grunde til at begrænse mit kødforbrug. Nu er der ofte ikke nogen simpel sammenhæng mellem, hvad det er individuelt rationelt for os at gøre, og hvad vi faktisk ender med at gøre. Men det hjælper ikke på motivationen, hvis man indser, at har man smag for kød, så er det ikke rationelt (i denne specifikke forstand) at nedsætte sit forbrug af kød.

Og der er al mulig grund til at tro, at mange vil have smag for kød også fremover. For det første har vi en naturlig præference for kød, ligesom vi fra naturens hånd er udstyret med en smag for fedt- og sukkerholdige fødevarer. Men derudover er et højt forbrug af kød knyttet til identitet og livsstil. Det spiller en rolle for vores selvforståelse, at vi kan kaste en bøf på grillen til fest eller til hverdag.

Igen kan det derfor have høje individuelle omkostninger at lægge sin kost om på dette punkt. Til sidst er det jo også svært at forestille sig andet, end at stærke økonomiske kræfter gennem markedsføring effektivt påvirker vores præferencer i retning af at spise mere kød. Her skal man huske på, at kødproducenter er økonomisk langt stærkere end grøntsagsproducenter.

For det andet kan effekten af min egen indsats være ubetydelig. Antag, at jeg kan lade mig motivere af mit klimaetiske ansvar for klodens fremtid, og at jeg derfor er tilbøjelig til at vælge kød fra. Der er nu det oplagte problem, at mit individuelle bidrag i sig selv vil være ubetydeligt. Om jeg selv bidrager til en gunstigere klimaudvikling ved at holde mig fra bøffer eller ej, vil ikke gøre nogen forskel for klodens fremtid. Ikke alene kan hverken jeg eller andre konstatere nogen som helst forskel; jeg ved, at mit bidrag i sig selv ikke kan gøre forskellen. Klodens klimasystem er ganske enkelt for stort og komplekst til, at en enkeltpersons spisevaner kan gøre en forskel. Denne indsigt kan gøre det sværere at motivere sig. Selv hvis jeg virkelig ønsker at bidrage til en bedre klimaudvikling, så kan det virke futilt for mig at skære ned på mit forbrug af kød - det gør jo alligevel ingen forskel for klimaet!

Et tredje problem er, at mange normer for individuelle moralske handlinger vedligeholdes af sociale sanktioner fra andre. Når de fleste af os vedholdende afstår fra at lyve eller bryde vores løfter, så er det blandt andet, fordi vi bevidst eller ubevidst kalkulerer med risikoen for sociale sanktioner fra de mennesker i vores nærhed, der kunne skades af vores løgne eller løftebrud. Men som en konsekvens af klimaudfordringens etiske struktur kan vi ikke forvente tilsvarende sanktioner fra de mennesker, der kan gavnnes af vores valg af mere klimavenlige kostvaner. Disse mennesker lever jo i fremtiden og i vidt omfang i egne fjernt fra vores. Vi behøver derfor ikke at være bekymrede for deres vrede over, at vi ikke lever op til en etisk ambition om at spise mindre kød.

Foto: Marlin Rosenauer

KLEMENS KAPPEL er ph.d. og lektor ved Afdeling for filosofi, Institut for Medier, Erkendelse og Formidling, Københavns Universitet

Man kan selvfølgelig forestille sig, at situationen ændrer sig, ved at mange mennesker skifter holdning til kødspisning. Resultatet kunne blive, at kødspisning nu ikke længere fremstod som socialt acceptabelt, og alle kunne dermed få et stærkt individuelt incitament til at reducere deres kødforbrug. På samme måde er der sket et betydeligt skift i holdningen til rygning og spirituskørsel - det er ikke længere socialt acceptabelt at udsætte børn for passiv rygning, og meget få vil finde på at prale af, at de er kørt hjem fra en julefrokost i en ordentlig brandert.

Men der er for det fjerde grunde til at være skeptisk over for, om en forandring af normer for, hvad der er socialt acceptabelt, kan indfinde sig så let. Passiv rygning og spirituskørsel udsætter de nære for risici, og mange mennesker har derfor et naturligt incitament til at protestere mod denne adfærd; den forestilling, at passiv rygning eller spirituskørsel er socialt uacceptabel, har haft let ved at vinde indpas. Det samme er ikke tilfældet med kødspisning - ingen omkring os har som udgangspunkt et incitament til at misbillige kødspisere.

Et femte forhold, der kan spille en stor rolle, er, at mange menneskers moralske motivation er betinget af, at de ser, at andre også handler moralsk. Mange er *betingede altruister*, som man kan kalde det. Vi gør gerne det moralsk rigtige, selvom det ikke direkte gælder os selv, men kun så længe vi er forvissede om, at andre gør deres del. Opdager vi, at andre ikke bidrager, så mister vi motivationen. Men vi har ovenfor set en række grunde til at forvente, at mange netop ikke vil gøre deres part. For mange er det ikke individuelt rationelt at nedsætte forbruget af kød. Der mangler sociale sanktioner til at tilskynde til et lavt kødforbrug. Og selv hvis man ønsker at gøre det rigtige, så kan det virke futilt: ens egne fravalg af de dejlige bøffer gør alligevel ingen forskel. Derfor er der stor risiko for, at mange ikke vil bidrage. Betingede altruister

vil reagere ved selv at holde op med at bidrage, når de ser, at andre ikke gør det. Det kan starte en kaskade, som fører til, at ingen betingede altruister bidrager. Hvem gider være hellig på klimaets vegne, når man kan se, at alle naboerne har gang i Webergrillen?

Hvilken kollektiv strategi? Man må forvente, at det er svært for de fleste af os gennem længere tid at opretholde klimavenlige kostvaner ved for eksempel at afstå fra at spise kød. Samlet set taler det for, at individuelle tiltag alene ikke vil føre til nogen større ændring af vores kostvaner. Hvis vi vil påvirke klimaudviklingen gennem vores fødevalg, så skal vi finde andre måder.

Lad os derfor se på kollektive strategier. Lad os antage, at kollektive strategier i praksis skal gennemføres ved, at staten fører en politik, der har som mål at få borgerne til at spise mere klimavenligt, uanset om de som udgangspunkt vil eller ej. Hvilke typer statslig politik kan man forestille sig? I praksis er der, tror jeg, fire typer at vælge imellem:

- *Lovgivningsstrategien.* Staten indfører lovgivningsmæssige restriktioner på, hvilke fødevarer, der må produceres, sælges eller indtages, eller lovgivningsmæssige begrænsninger i form af rationering, begrænsede åbningstider i detailhandlen mv.
- *Oplysning.* Staten fremskaffer og distribuerer information om kausale sammenhænge mellem fødevalg og klimaudvikling.
- *Normstrategien.* Staten søger at ændre vores normsæt eller værdier for fødevalg.
- *Prisregulering.* Staten sænker prisen for klimavenlige kostvalg eller øger prisen på klimabelastende fødevarer (eller begge dele) ved hjælp af skatter og afgifter.

Lad os med det samme se bort fra lovgiv-

ningsstrategien. Dels vil den føre til drastiske indgreb i menneskers liv, og dels er det svært at forestille sig, hvordan man kan udforme forbud mod at spise kød (eller et påbud om at begrænse forbruget af kød) på en fornuftig måde.

Oplysning kan ingen indvende noget mod. Men viden alene ændrer ikke menneskers motivationsstruktur; man skal ønske at nå et bestemt mål, før viden om, hvordan man når målet, gør en forskel. Sober oplysning vil i princippet gøre det klart for mange, at det ikke er individuelt rationelt for dem at spise mindre kød. Og selv hvis man som udgangspunkt ønsker at gøre noget for klimaet i sit daglige liv, så kan oplysning fortælle en, at ens egen individuelle indsats er futilt. Øget information om kausale sammenhænge mellem individuelle fødevalg og klimaudvikling ændrer ikke på dette.

Normbearbejdning kan være effektiv. Hvis en statslig politik kan fremelske samme kollektive skepsis over for indtagelse af kød, som mange nu har over for spirituskørsel eller hustruvold, så vil det helt givet have en stor indflydelse på, hvor meget kød der indtages. Hvad der skal til for at fremkalde en sådan forandring i vores værdier, ved jeg ikke. Men det synes meget nærliggende, at en stor ændring er mulig, for alt tyder på, at vores valg af fødevarer i meget høj grad er påvirket af kulturelle og subkulturelle normer. Jeg har for eksempel intet problem med at spise svinekød. Men jeg skal overvinde mig selv for at spise hestekød. Andre er vokset op i en kultur, der ret beset adskiller sig meget lidt fra min, men alligevel er de ved at kaste op bare ved tanken om svinekød. Og ser man på vores egen kulturelle gruppe over tid, så er der ingen tvivl om, at vores fødevarnormer er meget foranderlige over tid.

Der er altså et potentiale for forbedring af vores kostvaner i en klimavenlig retning ved, at staten aktivt forsøger at ændre vores normer. Imidlertid er det afgørende spørgsmål,

om det er en god ting, at staten på denne måde tager en aktiv rolle og udformer vores normer. Vi kender selvfølgelig udmærket til statslige initiativer, der søger at ændre vores normer for trafikssikkerhed, alkohol, rygning, motion, energiforbrug og hygiejne, og at man skal tage stilling til organdonation for nu at tage de mest nærliggende eksempler. Men, kan man hævde, disse eksempler involverer ikke på samme måde som klimaspørgsmålet kontroversielle synspunkter.

At vi bør gøre noget for klimaudviklingen, er, som nævnt ovenfor, baseret på den antagelse, at vi har etiske forpligtelser over for mennesker, der er fjerne i tid, sted og kultur. Dette kan måske synes indlysende for nogle, men det er faktisk et kontroversielt synspunkt. Mange har den opfattelse, at vores etiske forpligtelse over for andre begrænser sig til de nære: familien, klanen, lokalsamfundet, nationen. Mennesker, der er så fjerne i tid, rum og kultur, som det er tilfældet i klimaproblematikken, skylder vi intet eller kun et meget begrænset hensyn.

Ud over dette etiske synspunkt hviler hele forestillingen om, at vi nu i vores individuelle liv bør gøre en indsats for klimaet, på faktuelle antagelser, nemlig at der overhovedet finder klimaforandringer sted, at menneskelig aktivitet har en stor betydning herfor, at konsekvenserne af klimaforandring kan være meget alvorlige eller ligefrem katastrofale, at politikker, der kan implementeres nu, kan gøre en væsentlig forskel, at omkostningerne ved sådanne politikker ikke er større, end at det er rationelt at gøre noget nu snarere end at tilpasse sig ændringerne senere. Men også disse faktuelle antagelser er som bekendt kontroversielle. Mennesker, der hverken er generelt inkompetente eller uoprigtige, betvivler eller benægter dem.

Af disse grunde kan man være betænkelig ved normstrategien, fordi den jo er en form for statsligt sindelagsdesign, en statslig styring af borgernes holdninger til klima og

fødevarer. Selv de, der gerne selv forsøger kød i klimaets tjeneste, bør ikke ønske sig, at staten giver sig til at designe den gode, klimabevidste borger. Strategien kunne være effektiv, men vi kan alligevel være betænkelige af demokratiske grunde.

Et andet forhold er, at normstrategien kræver en betydelig social kontrol for at virke. Vi har set, at mange mennesker nok ikke vil have et stort incitament til at tillægge sig klimavenlige kostvaner. Hvis disse modproduktive incitamenter skal holdes i ave, så skal der være en form for social sanktion over for dem, der ikke uden videre holder sig til den smalle sti. Dette kræver, at vi gør hinandens små svagheder til genstand for misbilligende blikke eller det, der er værre. Normstrategien er dermed delvist afhængig af, at vi reelt fører social kontrol og udvikler intolerance over for hinandens madvaner, og det kan man også finde uheldigt.

En tredje uheldig ting ved normstrategien er, at den nok i praksis vil føre til en uens tilbøjelighed til at anlægge sig nye kostvaner. Nogle mennesker vil ret hurtigt rette ind og for eksempel spise mindre kød. Andre vil være relativt ligeglade med statens forsøg på at påvirke deres holdninger til kødspisning, og de vil fortsætte deres hidtidige mønstre. Det betyder, at vi i en vis forstand fordeler byrden uens - de samvittighedsfulde kommer til at påtage sig en større byrde.

Prisregulering Af disse grunde tror jeg, at den sidste af de nævnte strategier, prisregulering, er bedre. Vi skal sigte mod at ændre priserne på fødevarer for på den måde at give et incitament til at spise mere klimavenligt. Selvom en sådan politik er motiveret af bestemte etiske synspunkter, så kræver den ikke bestemte individuelle holdninger hos borgerne for at virke. En politik, der alene sigter mod at ændre priser, søger ikke at påvir-

ke, hvilke etiske holdninger til klimaspørgsmålet borgere har. Og den er ikke afhængig af, at vi udøver social kontrol med hinanden. Hvis man ikke er enig i statens politik på dette område, så kan man fortsætte et højt kødforbrug, men så blot betale mere i kroner og ører for det. Man behøver ikke at betale den for nogle høje pris, at man tvinges til at skifte standpunkt, eller den omkostning, det er, at man i et eller andet omfang udsættes for andres misbilligelse.

At fremme klimavenlige kostvalg ved at ændre på prisstrukturen er derfor en politik, der i højere grad end alternativerne bevarer et etisk frirum for den enkelte borger, samtidig med at den effektivt kan bevirke, at vi kollektivt set bidrager til en bedre klimaudvikling ved vores valg af fødevarer. Hvis vi som politisk fællesskab ønsker at bidrage til en bedre klimaudvikling ved at tillægge os mere klimavenlige kostvaner, så bør vi hjælpe os selv og hinanden på vej ved at indføre en kødskat. Ikke et kønt ord, men måske skal vi vænne os til det.

Essayet er baseret på et oplæg afholdt ved en debatdag om fødevarer, klima og etik, arrangeret af Forbrugerrådet og Det Etiske Råd. Landstingssalen, Christiansborg, torsdag d. 1. oktober 2009.

Klimaforandringer og hverdagsliv

På virksomhederne i Frederikshavn Kommune tales der ofte om klimaspørgsmål. Men noget tyder på, at der er et stykke vej igen, før viljen til klimavenlig adfærd indfinder sig hos den enkelte og omsættes i handling.

Af Anne Grethe J. Pedersen og Inger Lassen

I dette efterår har alle talt om COP15, det stort anlagte klimatopmøde, der nu finder sted i København, og der findes næppe den børnehave, skole, institution eller kommune med respekt for sig selv, der ikke på den ene eller anden måde har klima og miljø på dagsordenen. Det sker i takt med, at mediedækningen af klimaproblematikken til stadighed tager til i styrke og omfang, og uanset om vi færdes på internettet eller i det offentlige rum i øvrigt, opfordres vi konstant til energivenlig adfærd, samtidig med at vi hyppigt præsenteres for forskellige borgeres holdninger til energibesparelse. For eksempel bragte Dagbladet Information den 31. oktober en artikel af Lars Borking, hvor filosofen Ole Thyssen citeres for udtalelser om, at klimasagen ikke kommer til at engagere danskerne, før katastroferne banker på døren, og at klimasagen er en 'mediedarling', der har meget lidt at gøre med folks hverdagsliv, til trods for at vi står over for, hvad mange har kaldt 'den største udfordring nogensinde'. Det er Ole Thyssens pessimistiske vurdering, at selv om vi af klimaforskerne advares om, at den globale opvarmning er menneskeskabt og måske på længere sigt katastrofal for klodens overlevelse, så er dette ikke tilstrækkeligt til

at få os til at ændre livsstil. Filosofen forklarer denne mangel på handling fra borgernes side med en ubalance i forholdet mellem fornuft og følelse. Videnskaben appellerer til vores fornuft og opfordrer os til at sænke forbruget, mens vore handlinger motiveres af følelser, der ofte fører til uvilje mod at gå frivilligt ned i levestandard.

Danskernes holdning til miljøet For en forskningsgruppe på Humaniora på Aalborg Universitet er klimaforandringens betydning for hverdagslivet genstand for nærmere undersøgelser fra et diskursanalytisk perspektiv. Projektet 'Klimaforandringer og hverdagsliv' undersøger blandt andet, hvordan kommunale politikere i Energiby Frederikshavn går i dialog med kommunens borgere, virksomheder og institutioner med henblik på at gennemføre en målsætning om at gøre byen CO₂-neutral inden år 2015. Det er planen, at dette skal ske gennem jobskabelse og 'grøn' vækst, og den ambitiøse målsætning kan kun gennemføres, hvis der er vilje og opbakning fra kommunens borgere og øvrige aktører til at foretage miljøbevidste

valg, både hvad angår forbrug, produktion og infrastruktur.

Projektet 'Klimaforandringer og hverdagsliv' arbejder med nogle antagelser, der ikke adskiller sig væsentligt fra dem, Ole Thyssen blev citeret for i Information, omend spørgsmålet om borgernes holdninger til klimaproblematikken angribes fra en mere nuanceret vinkel. Projektet tager udgangspunkt i en undersøgelse af danskernes holdninger til miljørigtige produkter offentliggjort i 2001 af professor ved CBS, Suzanne Beckmann og hendes kolleger. I denne undersøgelse blev befolkningen inddelt i fem segmenter: De uinteresserede grønne, der scorede lavt på viden, holdninger og adfærd; de stedsegrønne, der scorede højt på de samme parametre; de skeptiske grønne, der var karakteriseret ved relativt stor viden om miljøspørgsmål, men var skeptiske over for miljøvenlige tiltag; de teoretiske grønne, der havde relativt stor viden om miljøspørgsmål og positive holdninger til at ændre adfærd, uden at dette udmøntede sig i praksis, samt de praktiske grønne, der var de mest miljøbevidste og også i større omfang omsatte holdningerne til handling på trods af forholdsvis ringe viden. Disse kategorier genfinder man i et

På spørgsmålet om, hvorvidt der i de oplevede klimasamtaler blev udtrykt vilje til at ændre adfærd, selvom det betyder tab af komfort som for eksempel længere transporttid, er svarene mindre entydige.

vist omfang i livsstilseksperten Christine Feldthaus' segmentinddeling, hvor hun blandt andet i forbindelse med TV-showet 'Klimaduksen og Blærerøven' identificerer hovedsageligt tre grupper: 'de miljøfrelste' (svarende til 'de praktiske grønne'), 'de miljøbevidste' (svarende til 'de teoretiske grønne') og 'de fleste' (svarende til 'de uinteresserede grønne'). I denne sidste gruppe finder man borgere, der generelt er uinteresserede i miljøspørgsmål, og som i nogle tilfælde endog er direkte modstandere af at gøre en aktiv indsats for klimaet. Det er de miljøbevidste/teoretiske grønne, der er den mest interessante målgruppe, når det gælder livsstilsændringer til gavn for klimaet, og det er også i den gruppe, man finder nogle mere optimistiske toner i energidebatten.

Sådanne optimistiske toner fremgår blandt andet af en rundspørge i juni 2009 blandt private og offentlige, store og små virksomheder i Frederikshavn Kommune. Rundspørgen viste, at klimaspørgsmål er noget, der ofte tales om på arbejdspladserne, mange steder endda dagligt. Det har for mange en

stor betydning i deres arbejdshverdag, hvilket for nogle er udtryk for stigende udgifter og for andre betyder øgede markedsmuligheder, for eksempel stigende vandstand og behov

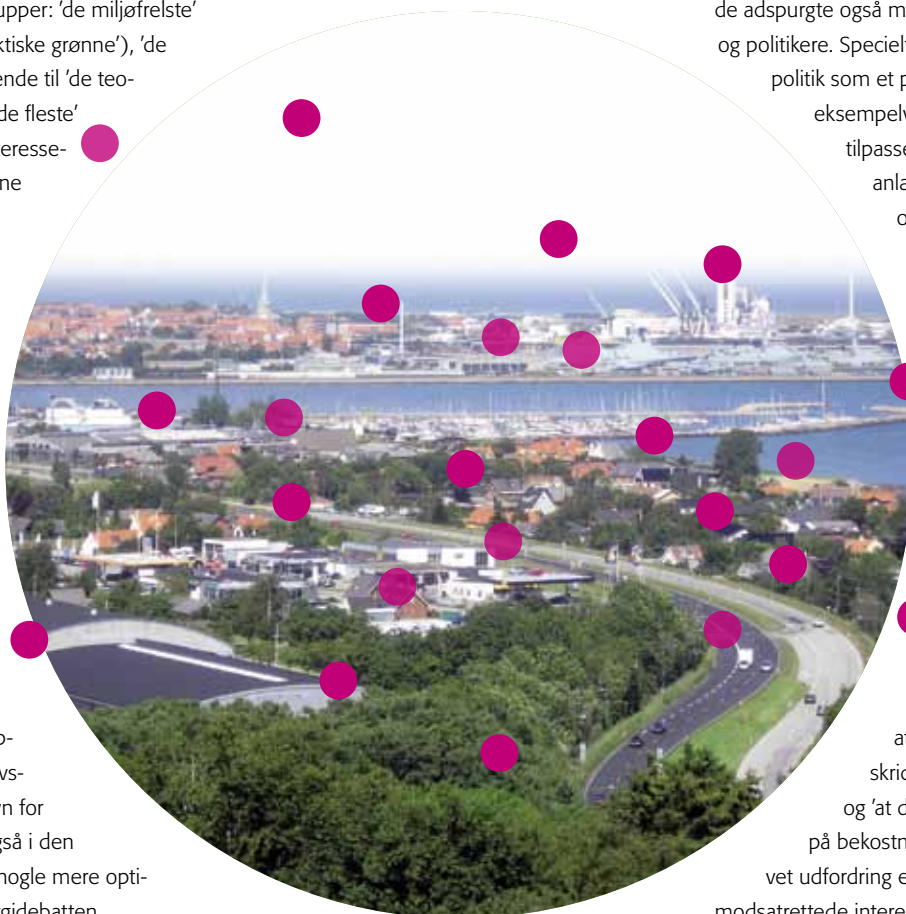
for flere kloakker, som på forskellig vis både berører kommunen og entreprenøren, der laver kloakkerne.

Af de 32 adspurgte virksomheder svarede et markant flertal, at de samtaler om klima, som de har oplevet, er præget af engage-

ment, nytænkning og ansvarsfølelse og ikke af pessimisme, afmagt og ansvarsfralæggelse. Kombineret med engagement, nytænkning og ansvarsfølelse er dog ifølge mange af de adspurgte også mistillid til myndigheder og politikere. Specielt nævnes den statslige politik som et problem, herunder

eksempelvis problemer med at få tilpasset lovgivningen inden for anlægsrammer i den offentlige sektor tilpas hurtigt. Derudover nævnes det økonomiske incitament i forbindelse med klimainvesteringer som et væsentligt problem, for eksempel at 'folk tænker på deres pengepung og har svært ved at se ud over egne behov', 'udfordringen ligger i at ændre folks syn på at se disse ting som et skridt frem og ikke tilbage', og 'at det ikke behøver være på bekostning af komfort'. En oplevet udfordring er også, at der er mange modsatrettede interesser i spil, som det er svært at få til at gå op i en højere enhed.

På spørgsmålet om, hvorvidt der i de oplevede klimasamtaler blev udtrykt vilje til at ændre adfærd, selvom det betyder tab af komfort som for eksempel længere transporttid, er svarene mindre entydige. 19 ud af 32 svarer, at det 'passer lidt', at der i samtaler

ANNE GRETHE J. PEDERSEN og **INGER LASSEN**

er hhv. adjunkt og professor mso. ved Institut for Sprog og Kultur, Aalborg Universitet. Forskningsprojektet 'Klimaforandringer og hverdagsliv' er støttet af Det Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikation.

lerne om klima udtrykkes vilje til at ændre adfærd. Kun to svarer, at det 'passer meget', og resten har krydset af ved 'passer ikke' eller 'ved ikke'. Som de ovenfor citerede udsagn peger på, er der nok et godt stykke vej igen, før viljen til klimavenlig adfærd indfinder sig hos den enkelte og omsættes i handling.

"Det er os, der kan gøre noget ved problemerne" I bestræbelserne på at opfylde målsætningen om CO₂-neutralitet inden år 2015 arrangerede Energiby Frederikshavn i oktober en energimesse, hvor lokale virksomheder og iværksættere havde mulighed for at vise nye miljøvenlige produkter. Arrangementet var et led i den landsdækkende tematisering af klimaspørgsmålet, som fandt sted over hele Danmark, og havde som formål at engagere borgerne i miljøproblematikken forud for klimatopmødet i København. På energimessen kunne man se alt fra elbiler til bølgebrydertechnologi. Der var stande med lavenergihuse, træpillefyr, termografisk fotografering, solenergi, biogas, elbiler og intelligente batterier, og et eksperimentarium tiltrak de yngste deltagere, der også kunne få inspiration til at plante træer eller lære om

fotosyntese. Parallelt med energimessen, der var planlagt og gennemført af en gruppe 'borgeraktivister' i samarbejde med Energibyens sekretariat, var der mulighed for at deltage i konferencen 'Fossil Fri Fremtid – Nu!' Som en vigtig del af denne konference var der arrangeret workshops inden for tre vigtige sektorer: landbrug, byggeri og transport, hvor konferencens deltagere kunne deltage i en diskussion om fremtidens energiforsyning og -forbrug.

Energimessen i Frederikshavn var en kærvkommen lejlighed til at gennemføre en spørgerunde blandt nogle af de borgere, der var kommet for at se de forskellige stande. Borgerne blev mødt med spørgsmål som: 'synes du, at klimaforandringerne er et problem?' Eller 'hvem har ansvaret for at gøre noget ved problemerne?' Eller 'har diskussionen om klimaforandringerne fået dig til at ændre adfærd?' Mens de fleste af de adspurgte oplevede klimaforandringerne som et problem, vi er nødt til at forholde os til, tilkendegav overraskende mange, at dette ikke havde fået dem til at ændre adfærd. Heraf fremhævede nogle dog, at de altid havde sparet på energien og ikke mente, de kunne spare mere, men andre begrundede deres manglende adfærdsændring i, at de var så gamle, at det var for sent at lægge

vanerne om. Bemærkelsesværdigt var det dog, at samtlige adspurgte var enige om, at 'det er os selv, der har ansvaret for at gøre noget ved problemerne'. I dette svar ligger en erkendelse, af at klimaproblemet findes, og at det er et problem, vi har pligt til at forsøge at løse. Men om disse svar kan tolkes som et udtryk for en særlig ansvarsfølelse hos frederikshavnerne, står indtil videre hen i det uvisse. Endelig må man også erkende, at borgere, der viser interesse for en miljøvenlig energimesse, i forvejen tilhører et af de mere motiverede segmenter, uanset at motivationen ikke umiddelbart synes at blive omsat til handling. Måske er det det lange, seje træk, der skal til, for at fru Jensen sætter sig op på cyklen, men frederikshavnerne er godt på vej. ■

Diskussionen af den kommende tids klimakatastrofer handler næsten udelukkende om naturvidenskabelige fakta: temperaturstigningerne, iskapperne, ozonlaget, CO₂-udslippet osv. Der har været langt mere beskedne interesse for hvilke konsekvenser, de voldsomme klimaforandringer vil have for de menneskelige samfund. Klimadebatten har – af mange gode grunde – en iøjnefaldende tendens til positivisme. Af Isak Winkel Holm

“The last man on earth is not alone,” stod der ildevarslende på posteren for katastrofefilmen *I Am Legend* fra 2007. Efter en verdensomspændende epidemi lever hovedpersonen, spillet af Will Smith, isoleret i en lejlighed i et post-apokalyptisk og mennesketomt New York, men han er ikke alene, for

han må kæmpe mod en horde af kun halvvejs menneskelige væsener. Katastrofen har ikke nøjedes med at decimere menneskearten, den har også delt den i to ved at forvandle de fleste overlevende til frådende monstre.

Motivet har rødder tilbage til *Johannes*

Åbenbaring. Ved tidens ende lader Gud det regne med katastrofer – ild, jordskælv, sværd, sult, pest, jordens vilde dyr osv. – og disse katastrofer medfører, at menneskeheden deles i to. Ud af jordens befolkning har 144.000 retfærdige fået et mærke på panden, og kun de skal frelses fra plagerne.

McCarthy og klimakatastrofen

The Road, 2009

Denne apokalyptiske opdeling af menneskearten er et iøjnefaldende motiv i det seneste års mylder af katastrofefilm; også selvom den religiøse baggrund spiller en beskeden rolle. Klassikeren er formentlig *Bla-de Runner* fra 1982, der bygger på Philip K. Dicks science fiction-roman *Drømmer andro-*

ider om elektriske får? fra 1968. En atomkatastrofe har ramt jorden og udsløjet næsten alle dyr, og menneskearten er blevet opdelt i på den ene side rigtige mennesker og på den anden side de replikanter, som hovedpersonen er ansat til at identificere og annihilere. I romanen bag filmen går grænsen ikke

bare mellem mennesker og androider; de rigtige mennesker er igen underinddelt i "regulære" og "specielle", de såkaldte "kyllingejerner", som det radioaktive støv har fået til at mutere.

I *28 Days Later* og *28 Weeks Later* fra henholdsvis 2002 og 2007 forsøger en lille

Det drejer sig ikke om, hvad "vi" bør gøre for at redde planeten, men snarere om, hvem "vi" er, når katastrofen rammer. Spørgsmålet har ikke kun æstetisk interesse, men er et påtrængende politisk og juridisk spørgsmål i en klimaforandret verden.

gruppe mennesker at overleve efter en dødelig epidemi, men må forsvare sig mod en hob af sprogløse og fornuftsløse zombier. I *Children of Men* fra 2006 (der baserer sig på P. D. James' *Menneskebørn* fra 1992) reagerer den britiske regering på en verdensomspændende barnløshedsepidemi ved at sondre skarpt mellem borgere og retsløse flygtninge, der på hårdhændet vis bliver interneret i lejre.

Vejen Den mest aktuelle og kompromisløse udgave af dette motiv – katastrofens spaltning af menneskearten – finder man i sidste måneds store katastrofefilmpremiere *Vejen*, der bygger på Cormac McCarthys Pulitzerprisbelønnede roman fra 2006. En ikke nærmere omtalt katastrofe har ødelagt jordens biosfære; al flora og fauna er død, og tilbage er kun aske og forkullede ruiner. I denne trøstesløse verden forsøger en far og en søn at flygte fra vinteren ved at vandre sydpå gennem det østlige USA mod havet, og romanen følger deres skiftende held i jagten på gamle konserverdåser og deres konstante angst for at blive fanget, myrdet og spist.

Al lov og ret er forsvundet efter katastrofen. De spredte horder af overlevende er sunket tilbage i før-civilisatorisk kannibalisme; de er skæggede, hedenske, tatoverede og har øjne fulde af "reptilagtig beregning". I det post-apokalyptiske univers går menneskene omkring som "levende døde fra en horrorfilm", de er zombier på grænsen mellem det menneskelige og det dyriske.

For at holde modet oppe, fortæller faren sin søn om en skarp grænse mellem *good guys* og *bad guys*. De onde er de bestialiserede kannibaler, som man må være på vagt over for. De gode er først og fremmest faren og sønnen selv, som ikke har forvandlet sig til vilde dyr, men som "bærer ilden". De er nødt til at gå videre, for deres mission er at føre den sidste rest af menneskelighed og moral med sig gennem en fortabt verden.

Det bliver dog hurtigt tydeligt, at grænsen mellem *good guys* og *bad guys* ikke ligger fast, men konstant står til diskussion i romanen. Sønnen har overtaget den forgangne menneskeheds idealer, mens faren er nødt til at være mere realpolitisk og kynisk i sin overlevelseskamp. På vejen møder de blandt andet en hund, en lille dreng, en gammel mand og en tyv; og hver gang efterfølges mødet af en slags rudimentær politisk forhandling mellem far og søn, hvor de diskuterer, hvordan de skal opføre sig: om de skal hjælpe, eller om de bare skal være reptilagtigt fokuserede på deres egen overlevelse.

Katastrofen medfører en næsten manikæriske opdeling af menneskearten i *good guys* og *bad guys*, men grænsen er åbenbart gennemtrængelig og problematisk. Når faren og sønnen diskuterer, hvordan de gode mennesker bør opføre sig i konkrete møder, stiller de et spørgsmål om grænserne for det menneskelige fællesskab efter katastrofen.

Den usikre grænsedragning bliver tydelig, da de møder en af de frygtede horder, og faderen bliver nødt til at bruge en dyrebar patron på at skyde en kannibal. Faren ser den dræbte som et primitivt dyr, men samti-

ISAK WINKEL HOLM er lektor på Institut for kunst- og kulturvidenskab, Københavns Universitet. Han arbejder i øjeblikket på det klimarelaterede forskningsprojekt 'Culture of Sustainability', der er et tværfagligt projekt om katastrofekultur og bæredygtighed

dig også som en del af det menneskelige fællesskab; på samme tid reptil og bror:

Den dræbte mand var det første menneske han havde talt med i mere end et år, bortset fra drengen. En bror omsider. Den reptilagtige beregning i de kolde, flakken-de øjne. De grå, rådne tænder. Fulde af trævler af menneskekød. En af dem der havde gjort hvert eneste ord om denne verden til en løgn. (s. 72)

Det menneskeliges sårbarhed Diskussionen af den kommende tids klimakatastrofer handler næsten udelukkende om naturvidenskabelige fakta: temperaturstigningerne, iskapperne, ozonlaget, CO₂-udslippet osv. Der har været langt mere beskedent interesse for hvilke konsekvenser, de voldsomme klimaforandringer vil have for de menneskelige samfund. Klimadebatten har – af mange gode grunde – en iøjnefaldende tendens til positivism.

Det samme kan man ikke sige om de seneste års katastrofefiktioner. Hvis man ser bort fra Roland Emmerichs stædige insistensen på at smadre planeten med så mange computeranimerede detaljer som muligt, senest i sidste måneds anden store katastrofe-film-premiere, *2012*, har mange moderne katastrofefiktioner en nærmest distraert omgang med selve katastrofen. I *Vejen* får vi ikke andet at vide, end at der var "et aflangt spid af lys, og det blev fulgt af en række svage rystelser" (s. 51). Fokus er ikke så meget rettet mod, hvad menneskene gør ved natu-

ren, eller hvad naturen gør ved menneskene – men snarere mod, hvad menneskene gør ved hinanden efter katastrofen.

Efter udgivelsen af McCarthys roman skrev den britiske miljøaktivist George Monbiot, at *Vejen* er den vigtigste bog om miljøet, der nogensinde er skrevet. Grunden er, mente han, at den

blotlægger det ene frygtelige faktum, som vores teknologiske hybris gør os blinde for: at vores afhængighed af den biologiske produktion altid vil være absolut. Civilisation er kun en indfarvning af biosfærens skind, den er aldrig immun over for at blive gnedet af mod miljøforandringerens ærme.

(The Guardian, 30. oktober 2007)

Monbiot læser med andre ord McCarthys roman som en slags miljømanifest, et horribelt memento om menneskenes afhængighed af det sårbare naturgrundlag. Det er typisk også sådan, man taler om den "klimakunst", der har fungeret som en slags æstetisk forberedelse til klimatopmødet i København: kunsten bliver her forstået som en bevidstgørelse af vores indlejrethed i naturen. Det kommer der en hel del dårlige kunstværker ud af, men også – har det heldigvis vist sig – en håndfuld gode.

Det motiv, som jeg har skitseret i denne artikel, belyser en anden side af forholdet mellem kunsten og klimakatastrofen. I de omtalte katastrofefiktioner medfører katastrofen en spaltning af menneskearten: i mennesker og umennesker, overlevende og zombier, brødre og reptiler. Ved at behandle dette

apokalyptiske motiv stiller værkerne ikke et spørgsmål om naturens sårbarhed, men snarere om det menneskelige fællesskabs sårbarhed efter katastrofen. Det drejer sig ikke om, hvad "vi" bør gøre for at redde planeten, men snarere om, hvem "vi" er, når katastrofen rammer.

Spørgsmålet har ikke kun æstetisk interesse, men er et påtrængende politisk og juridisk spørgsmål i en klimaforandret verden. Man kan komprimere problemet ved at genbruge Johannes Åbenbarings beskrivelse af de 144.000 beseglede, som skal frelses fra katastroferne:

Derfor står de for Guds trone og tjener ham dag og nat i hans tempel, og han, som sidder på tronen, skal rejse sit telt over dem. De skal ikke sulte længere og ikke tørste længere, hverken solen eller nogen anden hede skal plage dem. (Johannes Åbenbaring, kap. 6).

Den moderne klimaforandrede verden trækker en grænse mellem dem, som er beskyttede af den moderne verdens politiske, juridiske og økonomiske telte – og så de ubeskyttede udenfor. Det er, blandt andet, denne grænse mellem mennesker og umennesker, der undersøges i den moderne katastrofefiktion. ■

PUBLIKATIONSOVERSIGT

FKK-støttede publikationer, der er udkommet oktober - december 2009

TURF BÖCHER JACOBSEN, HELLE MAX
MARTIN & RALHP HEIEFORT (RED.)
**TIDSSKRIFTET ANTROPOLOGI
NR. 57. LOV OG RET**
Institut for Antropologi 2009, 132 sider.

KARIN BANG
MATHILDE PRAGER
Stimme der Großen ihrer Zeit
Praesens Verlag 2006, 244 sider.

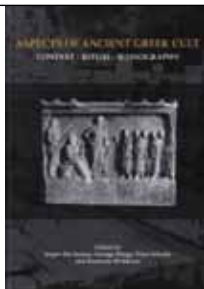
JACOB ISAGER
BRONZER I BYBILLEDET
Syddansk Universitetsforlag 2009,
258 sider.

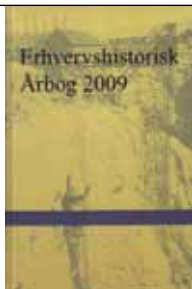
NICOLAI GRAAKJÆR &
CHRISTIAN JANTZEN (ED.)
MUSIC IN ADVERTISING
Commercial Sounds in Media Commu-
nication and Other Settings. Aalborg
Universitetsforlag 2009, 304 sider.

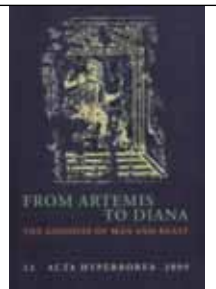
TANIA ØRUM
**DE EKSPERIMENTERENDE
TRESSERE**
Fra kunstnerisk til politisk radikalisme
Gyldendal 2009, 760 sider.

JESPER TAE JENSEN, GEORGE HINGE, PETER
SCHULTZ & BRONWEN WICKISER (ED.)
ASPECTS OF ANCIENT GREEK CULT
Context, Ritual and Iconography
Aarhus Universitetsforlag 2009, 280
sider.

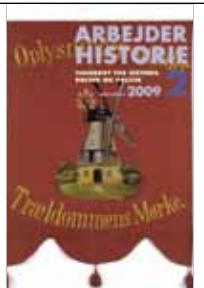
ERHVERVSHISTORISK ÅRBOG 2009
Erhvervsarkivet 2009, 358 sider.

TOBIAS FISCHER-HANSEN &
BIRTE POULSEN (ED.)
FROM ARTEMIS TO DIANA
The Goddess of Man and Beast
Museum Tusulanum Press 2009,
585 sider.

ØVIND LARSEN
THE RIGHT TO DISSENT
The Critical Principle in Discourse
Ethics and Deliberative Democracy
Museum Tusulanum Press 2009,
380 sider.

ARBEJDERHISTORIE
Tidsskrift for historie, kultur og politik
2009 nr. 2. Selskabet til Forskning i
Arbejderbevægelsens Historie 2009,
110 sider.

CAMILLA MORDHORST
GENSTANDSFORTÆLLINGER
Fra Museum Wormianum til de moder-
ne museer. Museum Tusulanums For-
lag 2009, 311 sider.

SOFIE DANNEKJOLD-SAMSØE,
KÅRE JANSBØL & KATRINE SCHEPELERN
JOHANSEN (RED.)
**TIDSSKRIFTET ANTROPOLOGI NR.
58. SYGDOM**
Institut for Antropologi 2009, 148 sider.

KORT NYT

DET FRIE FORSKNINGSRÅDS HOVEDANSØGNINGSFRIST HOLDER FLYTTEDAG

Det Frie Forskningsråds hovedansøgningsfrist flyttes i 2010 til den 1. marts. I mange år har de fleste virkemidler haft ansøgningsfrist den 1. september, men disse samles altså nu i foråret.

Forårsopslaget for 2010 offentliggøres den 15. december på www.fi.dk. Her kan du orientere dig i hvilke formål, du kan søge støtte til.

DEN BIBLIOMETRISKE FORSKNINGSINDIKATOR

I 2010 får universiteterne for første gang tildelt en del af basismidlerne på baggrund af den bibliometriske forskningsindikator. Allerede nu kan man på www.fi.dk se en statistik over, hvordan universiteterne og de fire store hovedområder placerer sig i forhold til hinanden.

Statistikken viser både den samlede oversigt over universiteterne og over hovedområderne. Der er også en opgørelse for det enkelte universitet, hvor man kan danne sig et billede af, hvordan publikationsformerne, eksempelvis monografier og artikler, vægter i forhold til hinanden.

Beregningen af point sker ved, at data holdes op imod lister over tidsskrifts- og forlagsnavne, der indgår i indikatoren. Pointene er beregnet i efteråret 2009.

På hjemmesiden finder man også en samlet liste over tidsskrifter i den bibliometriske forskningsindikator, den såkaldte autoritetsliste. Tidsskrifterne er sorteret under fagområder, og under hvert fagområde kan man se tidsskrifternes ranking.

RÅDSMEDLEMMER

Det Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikation

MERETE AHNFELDT-MOLLERUP (f. 1963) er ph.d. og lektor ved Center for Designforskning, Kunstakademiets Arkitektskole. Medlem af FKK fra 2005. E-mail: merete.ahnfeldt@karch.dk

ANNE LINE DALSGAARD (f. 1960) er ph.d. og lektor ved Institut for Antropologi, Arkæologi og Lingvistik ved Aarhus Universitet. Medlem af FKK siden 2008. E-mail: etnoald@hum.au.dk

TROELS ENGBERG-PEDERSEN (f. 1948) er dr.phil., dr.theol. og professor ved Det Teologisk Fakultet ved Afdeling for Bibelsk Eksegese ved Københavns Universitet. E-mail: tep@teol.ku.dk

LARS HEM (f. 1945) er Fil.dr. og lektor ved Psykologisk Institut, Aarhus Universitet. Medlem af FKK fra 2004. E-mail: larsh@psy.au.dk

KATRIN HJORT (f. 1951) er mag.art., cand.mag. og professor ved Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier, Syddansk Universitet. Medlem af FKK fra 2007. E-mail: katrinh@ifpr.sdu.dk

ANNE HOLMEN (f. 1954) er ph.d. og professor ved Institut for Pædagogik ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet. Medlem af FKK fra 2009. E-mail: anho@dpu.dk

ANNE JERSLEV (f. 1952) er ph.d. og professor ved Institut for Medier, Erkendelse og Formidling ved Københavns Universitet. Medlem af FKK fra 2009. E-mail: jerslev@dpu.dk

SØREN HARNOW KLAUSEN (f. 1966) er dr.phil. og professor ved Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier, Syddansk Universitet. Medlem af FKK siden 2008. E-mail: harnow@filos.sdu.dk

KURT VILLADS JENSEN (f. 1957) er ph.d. og lektor ved Institut for Historie, Kultur og Samfundsbeskrivelse, Syddansk Universitet. Medlem af FKK fra 2005. E-mail: kvj@hist.sdu.dk

SVEND ERIK LARSEN (f. 1946) er dr.phil. og professor ved Institut for Æstetiske Fag, Afdeling for Litteraturhistorie, Aarhus Universitet. Medlem af FKK fra 2005. E-mail: litsel@hum.au.dk

PEDER KAJ PEDERSEN (f. 1948) er lektor ved Institut for Sprog og Kultur, Aalborg Universitet. Medlem af FKK fra 2005. E-mail: pkp@hum.aau.dk

HANNE RUUS (f. 1943) er dr.phil. og professor ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab ved Københavns Universitet. Medlem af FKK fra 2005 og formand fra 2009. E-mail: haru@hum.ku.dk

KAREN SKOVGAARD-PETERSEN (f. 1962) er seniorforsker og dr.philos. ved Forskningsafdelingen ved Det kongelige Bibliotek. Medlem af FKK fra 2005. E-mail: ksp@kb.dk

INGOLF THUESEN (f. 1952) er lektor og institutleder ved Carsten Niebuhr Institut, Københavns Universitet. Medlem af FKK fra 2005. E-mail: it@hum.ku.dk

ANETTE WARRING (f. 1958) er ph.d. og professor ved Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitetscenter. Medlem af FKK siden 2008. E-mail: anew@ruc.dk

Sekretariatet for Det Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikation

Chefkonsulent: **Jette Kirstein**

Fuldmægtige: **Jakob Janum Gadmar** og **Inger Schow**

Kontorfuldmægtige: **Maibrít Bryde** og **Miriam Jensen**

Respekt!

Af Hanne Ruus

I forordet til Forskningsbarometer 2009, der blev offentliggjort i september, skrev videnskabsminister Helge Sander, at man med barometeret kunne konstatere, at Danmark prioriterer forskningsbevillinger til humaniora og samfundsvidenskab langt højere end de øvrige OECD-lande, og at denne prioritering bestemt ikke afspejler ministeren og resten af regeringens ønsker.

Lad det nu i denne omgang ligge, at måden hvorpå man er kommet frem til humanioras og samfundsfags privilegerede status er stærkt kritisabel. Vigtigere er det, at videnskabsministeren benytter lejligheden til at undsige de to videnskabsområder. Hvorfor ikke i stedet benytte lejligheden til at bryste sig af, at Danmark faktisk er ret fremsynet på så afgørende områder? Det er en stor styrke for det danske samfunds sammenhængskraft, konkurrenceevne og globale udsyn, at landet står stærkt inden for humanistisk og samfundsvidenskabelig forskning.

Samfundsvidenskabelige og humanistiske forskere arbejder på højtryk for at skabe vital viden inden for områder som spænder fra sprog, historie, demokrati og velfærd til nogle af de nye udfordringer, som samfundet står over for i dag med globaliseringen, integrationsproblemer, klimaproblemer og sygdomsforebyggelse. Samtidig er humaniora og samfundsvidenskab

nøglespillere, hvis Danmark fortsat skal sikre et højt uddannelsesniveau, der måler sig med de bedste i verden.

I Det Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikation har vi som det fremgår andetsteds i dette nummer af Magasinet Humaniora netop foretaget vores store årlige uddeling af forskningsmidler. Som sædvanlig var ansøgningspresset højt med ansøgninger for over én mia. kroner – mere end otte gange mere end vi havde at dele ud af. Derfor har vi nok ikke overraskende et andet syn på humaniora og samfundsvidenskabs privilegerede position i det danske forskningslandskab. For os er det voldsomme ansøgningspres endnu en indikator på, at der er betydelige humanistiske og samfundsfaglige forskningsressurser i det danske samfund, som vi skal forstå at drage nytte af for at sikre velfærd, kultur og vækstgrundlag i det danske samfund i global sammenhæng.

Julen står for døren, men man kan naturligvis ikke regne med at få alt, hvad man peger på. Skulle vi alligevel håbe på at få et ønske opfyldt, så er det, at humaniora og samfundsvidenskab ikke betragtes som forskningsområder, der er lige så unyttige, som de er forkælede, men faktisk respekteres for at tage problemer og udfordringer op, som er aktuelle både i Danmark og resten af verden. Tag bare et kig på bevillingslisten inde i dette blad.